

РУСИН

www.rusynacademy.sk

RUSIN r. XXVIII, č. 6 / 2018

20-річний юбілей карпаторусиністики на Пряшівській універзиті був нагодов на оцініня людей, які вызначнов міров помогли ей розвою. Лавреатами Премії св. Кіріла і Мефодія в році 2018 ся стали: (справа) проф. РНДр. Рене Матловіч, ПгД., ректор ПУ в роках 2007 – 2015, і сучасный ректор Др. г. к. проф. ПгДр. Петер Коня, ПгД.

КУЛТУРА • ЛІТЕРАТУРА • ЯЗЫК • ІСТОРІЯ

Ректорів Пряшівської університету Др. г. к. проф. ПгДр. Петрови Конєви, ПгД., за підпору розвою карпаторусиністікі подяковала і Премію св. Кіріла і Мефодія передала директорка Інституту русинського языка і культури Центра языків і культур народностных меншин ПУ доц. ПгДр. Анна Плішкова, ПгД.

Премієв св. Кіріла і Мефодія за розвой русинського языка были оцінені: (зліва) Русинська оброда на Словенську – премію перевзяв председа Инж. Мартін Караш, Світовий конгрес Русинів – премію перевзяв секретарь Владімір Противняк, проф. РНДр. Рене Матловіч, ПгД., ректор ПУ в роках 2007 – 2015 і сучасний декан Факулты гуманітних і природных наук ПУ, дале гаранты штудійных програмів (ШП) – перший гарант бакаларьского ШП Русинський язык і література на ПУ (2005 – 2007) доц. ПгДр. Франтішек Руцак, к. н., перша гарантка докторьского ШП Славістіка – русинський язык і література проф. ПгДр. Юлія Дудашова, др. н. (2013 – 2016), сучасний гарант докторьского програму проф. ПгДр. Петер Каша, к. н., Инж. Катаріна Ондрашова, директорка Одбору навчаня народностных меншин МШ СР, Мгґр. Петер Крайняк, штатный секретарь МШ СР.

ПгДр. Йозеф БІЛСКІ, Катедра словацького язика, Інштiтут словакiсткы i медiалных штудiй, Фiлософiчна факулта Пряшiвской унiверзiты у Пряшовi (Словакiя)

Высокошкольска русинiстiка в зеркалi ей першых двох децений¹

Дня **1. септембра 1998** був на Пряшiвскiй унiверзiтi заснований Інштiтут народностных штудiй i чужжих язикiв. Частiв того Інштiтуту ся стало i **Оддiлiня русиньского язика i културы** як перше высокошкольске научно-педагогiчне робоче мiсце такого тiпу на Словакiї² по роцi 1989 (Плiшкова, 2018). По трiх роках од святкованя двох декад кодiфiкацiї лiтературного русиньского язика на Словакiї¹ мае в тых днях академiчна громада, русиньскы органiзацiї i шырша славiстична публика прiчину ославлiвати 20-рiчний юбилей, а то 20-рiчну традицiю академiчної русинiсткы. Свято прошло формов меджинародной научной конференцiї з назвов **20 рокiв высокошколькой русинiсткы на Словакiї³**, котра ся одбыла в днях **17. – 19. октобра 2018** на Пряшiвскiй унiверзiтi в Пряшовi.

Першый день (**17. 10. 2018**) подiї у пiввечерных годинах зачали приходити першы гостi, главно зо загранича. По вечери притомны были позваны до Театру Александра Духновiча в Пряшовi на iнсценацiю гры *Тяпаковцi* од словацькой авторкы з часу вершины реалiзму Божены Сланчiковой-Тiмравы, котра ся одограла в русиньскiм языку.

На другый день (**18. 10. 2018**) перед офiцiальным зачатком конференцiї почас регiстрацiї участникiв, окрем словацького язика i окремых варiантiв лiтературного русиньского язика, было чути i росiйскый, украиньскый, польскый цi болгарьскый языкы, што лем потверджовало меджинародну участь. Конференцiю зазначiла i верейноправна телевизiя „RTVS.“ **Святочне отворiня** конференцiї зачало о 9.15 год. гимнов карпатських Русинiв „Я Русинъ былъ, есмь, и буду“ в iнтерпретацiї Хору православного катедрального храму св. Александра Невского у Пряшовi пiд веджинiм Мгр. Татьяны Швайковой, ПгД. Хор у навязности на духовну културу Русинiв, в церьковнославянськiм языку заспiвав *Отченаш* i далшы спiвы в русиньскiм языку. По тiм културним зажитку наiсто кождому Русинову i Нерусинову ся зарадовало сердце, i так у святочнiй атмосферi отворила конференцiю **директорка Інштiтуту русиньского язика i културы⁴ доц. ПгДр. Анна Плiшкова, ПгД.**, котра привiтала вшиткых участникiв. У вступнiм словi пiдкреслила, чом ся свято не одбыло уж по 10 роках од vzniku оддiлiня карпаторусинiсткы на Пряшiвскiй унiверзiтi. З погляду панi директоркы тырвало 20 рокiв, покы ся iнштiтут стабiлізував, а по 10 роках бы iщi все не было ясне, цi бы была слава на мiстi.

Потiм слово дiстав Ёго Магнiфiценцiя **Др. г. к. проф. ПгДр, Петер Коня, ПгД.**,⁵ котрый погратуловав IРЯК к 20-рiчу ествованя академiчної русинiсткы. Як iсторiк пiдкреслив, же 20 рокiв є короткый час в животi чоловика, но едночасно в припадi академiчної iнштiтуцiї iде о достаточный час на етаблованя ся. Пан ректор пiдкреслив досягнуты успiхы IРЯК у бадательскiм, публикачнiм, але i едукачнiм дiяльствi, , котре є не менше важне, бо выховлюе будучих учiтелiв i докторантiв русиньского язика i лiтературы. По ёго выступi му доц. ПгДр. Анна Плiшкова, ПгД., передала Премiю св. Кiрiла i Мefодiя за розвиток русиньского язика.

Дале выступив бывший ректор Пряшiвской унiверзiты i сучасный декан Факулты природных i гуманiтарных наук ПУ **проф. РНДр. Рене Матловiч, ПгД.**, подля котрого є радостне, же в конкуренцiї уж етаблованых язикiв ся просадило i самостатный русиньскый язык. **Проф. Др. Павел Роберт Магочий⁶** у своiм выступi в рамках вступного блоку на прикладi розпаду Габсбургской iмперiї перед 100 роками высловив гномiчну думку, же хоць штаты заникають, але народы зiстають.

Двi години перед полуднiм сiме собi могли выслухати i погляд сучасного полiтика **Мгр. Петра Крайняка**,⁷ котрый ся в немалiй мiрi заслужыв о розвиток народностных меншын на Словакiї. Пан штатный таёмник увiв, же vznik IРЯК був малый крок про Пряшiвску унiверзiту, но великий крок про Ру-

О Б С Я Г

ПгДр. Йозеф БІЛСКІ:

Высокошкольска русинiстiка в зеркалi ей першых двох децений **1**

Доц. ПгДр. Анна ПЛIШКОВА, ПгД.:

Дiнамiчны процеси в сучаснiй русинiстiцi: детермiнанти, результати, перспектiвы **5**

Доц. ПгДр. Анна ПЛIШКОВА, ПгД.:

Першыраз вышла бiблiографiя робiтникiв Інштiтуту русиньского язика i културы Пряшiвской унiверзiты за рокы 1998 – 2018 **12**

Мгр. Мiхал ПАВЛIЧ, ПгД.:

ПОЗДРАВЛIНЯ РУСИНIВ на рiк 2018 ч.6 **13**

ПгДр. Марiя МАЛЬЦОВСКА: Спомин

на знамого науковця-фолклорiсту ПгДр. Михайла Гиряка, к. н. **13**

Михайло ГИРЯК: Лишка i Вовк **15**

Писатель Лабiрьской долины Штефан Смолей славив красной юбилей **16**

Штефан СМОЛЕЙ: Мiла моя, Ей, порадьте мi, люде, Полеть, пташку **17**

Юбилей писателькы русиньской души Марiї Гiровой **18**

Марiя ГIРОВА-ВАСЬКОВА:

О нас, Русинах, Вiрны русиньскому, Русинами будьме **18**

Осиф КУДЗЕЙ: Театер жывота, На праздник св. Николая, Вiра, Новорiчна молитвочка **19**

Переклады легiслатiвы до язикiв народностных меншын – Европска харта рiональных або мiнорiтных язикiв (2) **21**

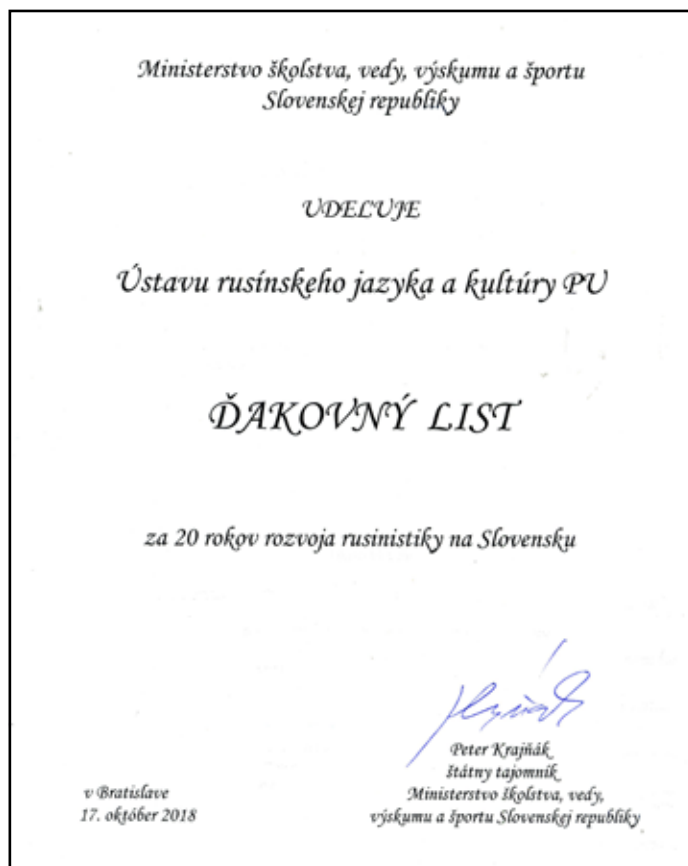
Мгр. Петро МЕДВIДЬ: Пряшiвска грекокатолiцька архiепархiя святкуе. Представили памятку плакету **25**

Др. Петер ВЕРЕШ, к. н.: 80-рiча географа, педагога, русинисты Тiбора Мiклоша Поповiча (2) **26**

Проф. Др. Павел Роберт МАГОЧИЙ:

Кодiфiкачнй процес русиньского язика: досягнуты i новы задачi **28**

синів. Доц. ПгДр. Василя Ябура, к. н.,⁸ означив за русиньского Штура. На конєць Мгр. Петер Крайняк в менї Міністерства школства, науки, баданя і шпорту СР передав ІРЯК Дяковне писмо за 20 років розвитку русиністики на Словакії, котре в менї інштїтуту перевзяла ёго директорка доц. ПгДр. Анна Плішкова, ПгД. В куртім прослові ся участникам пригварив председа Русиньской оброды на Словакії **Інж. Мартін Караш**, котрый передав директорці інштїтуту Подякованя ІРЯК од Русиньской оброды на Словєнську за довгорічну сполупрацу, розвой літературного языка, выхову і навчаня молодежи в сферї русиньского языка, літературы і културы. Много успіхів і якостных абсолвєнтів пожелав інштїтуту і таємник Світового конгрєсу Русинів **Владїмір Противняк**.

В остатній части вступного блоку доц. ПгДр. Анна Плішкова, ПгД. і проф. Др. Павел Роберт Магочій передавали **Премії св. Кіріла і Мефодія за розвиток русиньского языка**. Меджі оціненыма были: русиньскы народностны організації – Русиньска оброда на Словєнську і Світовый конгрєс Русинів, бывшый ректор ПУ проф. РНДр. Рене Матловіч, ПгД. і сучасный ректор ПУ Др.г.ц. проф. ПгДр. Петер Коня, ПгД., представителі і робітници Міністерства школства, науки, баданя і шпорту Інж. Катарїна Ондрашова⁹ і Мгр. Петер Крайняк, а таксамо бывшы і сучасны гаранты штудійных програмів заміряных на русиністику – доц. ПгДр. Франтішек Руцак, к. н.,¹⁰ доц. ПгДр. Люба Січакова, к. н.,¹¹ проф. ПгДр. Юлія Дудашова, др. н.¹² і проф. ПгДр. Петер Каша, к. н.¹³ і школитель першых дізертачных работ з русиністики на Пряшівской універзіті проф. ПгДр. Йосиф Сіпко, ПгД.¹⁴ Передаваня премії супроводив Хор православного катедрального храму св. Александра Нєвского в Пряшові співанков „На многая літа...“, што дало акції достойну атмосферу. По переданю премій доц. ПгДр. Франтішек Руцак, к. н.,

припомянув, же проф. ПгДр. Юлія Дудашова, др. н., была першов профєсорков славістики на Пряшівській універзіті а же доц. ПгДр. Анна Плішкова, ПгД., буде перша профєсорка в сферї русиністика.

По павзі ся годину перед полуднєм зачало пленарне засіданя конференції. Ведучім секції був доц. ПгДр. Василь Ябур, к. н. Першов выступила доц. ПгДр. Анна Плішкова, ПгД., а в рефераті **Дінамічны процєсы в сучасній русиністіці: детермінанты, выслідкы, перспектївы** згорнула найвызначнішы успіхы в історії карпаторусиністики. По ній слово перевзяв проф. Др. Павел Роберт Магочій, котрый представив тему **Кодїфікачный процес русиньского языка: досягнутя і новы задачї**. Бадатель ся ту окрем іншого занимав і вопросом дотримованя русиньской літературной нормы не лем на Словакії, но і в інших штатах, де Русины жыють, бо недотримованя нормы приводить к языковому хаосу. Далшов выступаючов была проф. Др. габ. Олена Дуць-Файфер¹⁵ з рефератом **Стратити язык, што то значыт, што то чынит – лемківске «выгнаня» з языка**. Авторка представила участникам процес асімілації Лемків в меджігенерачнім контексті в рамках єдної родины, причім робила розговор з дакількома групами Лемків. По представителях академічної громады ся дістав к слову і заступця церкви, отець ТгЛіц. Франтішек Крайняк¹⁶, котрый публіці представив фунгованя списовного русиньского языка в релігійній сферї. Підкреслив, же церковнославянському языку не загрожує спонтанна словакізація, затоже літургію собі віруючі хранять. Ознамив, же до літературного русиньского языка є переложєный уж і цілый Новый закон. На інтерференції тых двох языків надвзяла проф. ПгДр. Юлія Дудашова, др. н., своїм рефератом **Slová cirkevnoslovanského pôvodu v spisovnej rusínčine**. Ведучій секції доц. ПгДр. Василь Ябур, к. н., згоднотив, же реферат був стїмулюючій, бо уже в часї єй выступлїня ся розпрудила діскусія. Першу секцію своїм рефератом з темов **Národná identita Rusínov na Slovensku vo výskume Slovenskej akadémie vied** закінчив ПгДр. Станїслав Конєчний, к. н.¹⁷

Од 12.45 год. проходила одборна діскусія к єднотливим презентованым рефератам. Як перша ся до діскусії приголосила проф. ПгДр. Юлія Дудашова, др. н., котра на марго выступлїня проф. Др. Павла Робєрта Магочія уточнила, же позєраючі на сучасный ступїнь знань не мож в контексті літературного русиньского языка вжывати понятя *койне*,¹⁸ але ліпше є вжывати термін *інтерваріанта*. Понятєм *койне* ся з погляду бадателькы деградує норматівный русиньскый язык. Проф. Др. габ. Олена Дуць-Файфер підкреслила факт, же норматівны русиньскы языки фунгують під впливом домінантных штатных языків. Доц. ПгДр. Франтішек Руцак, к. н., оцінив діскусію в науці, бо якраз така плодна діскусія посувать науку допереду.

По добрім обідї, в часї котрого меджі многыма участниками продовжовала неформална діскусія, ся о 14.40 год. зачала перша тематічна секція, де ся рішали **Актуалны вопросы сучасного русиньского літературного языка** і котру вєла доц. ПгДр. Анна Плішкова, ПгД. **К вопросу алтернацій і повноголося в русиньскім норматівнім языку на Словакії** ся выловила ПгДр. Кветослава Копорова, ПгД.,¹⁹ а то з той причїны, же при алтернаціях ся в русиньскім літературнім языку часто роблять хыбы.

Алтернації в обшїм вытваряють аномалїї в языку,²⁰ зато ся авторка задумовала, ці поедны з них в норматївнїм русиньскїм языку решпектовати, або ся приспособити жывїй бїсїдї Русинїв на Словакїї, де ся дакотры формы слов не хоснують в алтернованїй подобї. Бадателька притїм выходила нелем з языковой практыкы, но і з сїтуацїї в русиньскых дїалектах. Як другый з той секцїї выступив проф. Др. Ахїм Рабус,²¹ жебы презентовав тему **Образование форм прошедшего времени в русинских разновидностях: квантитативный анализ**. Бадатель продовжує в розшырєванню корпусу бїсїдного русиньского языка.²² На выражїня претерїта ся в русиньскїм языку можуть хосновати три формы (*читала-м, я читала і читала ем*). Подля высновкїв автора з корпусу выходить, же в рамках лїтературных русиньскых языкїв на Словакїї, в Польщї ці на Українї суть домінатны розлїчны формы выражїня претерїта. Потїм выступив найстаршый участник конференцїї доц. ПгДр. Василь Ябур, к. н., з темов **Звязка і єї функція в русиньскїм языку**. Тот актївний вжыватель дакїлькох славяньскых языкїв порївнав вжываня звязкы в чеськїм, русиньскїм, україньскїм і росїйскїм языку. Послїднїй з I. секцїї одпрезентовав сїй реферат **Словотвореня у русиньскых дїалектах: дерїваты зо значенїм „жуньскости“ у бесїдї обывателїв ужаньского села Великї Лазы** проф. Др. Михаил Капраль, к. н., якый в сондованїй дїалектнїй локалїтї обяснив вжываня суфїксїв -ья/-аня при дерївацїї женьскых мен. Перед павзов слїдовала одборна дїскусїя.

О 16.30 год. ся зачала II. тематїчна секцїя **Карпатьскы Русины в їсторїчных, общественно-полїтїчных і културных контекстах**, котрой ведучїм був проф. Др. Павел Роберт Магочїй. Першым выступив доц. Др. Володимир Фенїч, ПгД.,²³ котрый своїм рефератом **З ласкы Божїї... Етноконфесїйна їдентїчнїсть русинїв – греко-католикїв ужгородьскої унїйної традицїї усупереч «сильним свїту цого»** вычеряв лїнгвїстїчну тематїку релїгїйнов. Жыва і конштруктївна дебата в росїйскїм языку ся розпрудїла і по прочїтаню реферату **Българското присъствие в Карпатска Рус (IX – XI в.) и началото на русинския етногенезис** Др. Костадином Костадиновом.²⁴ З рефератом в росїйскїм языку продовжовав і Мгр. Михаил Дронов, к. н.,²⁵ з їсторїчных темов односно тогдышнїх жытелїв Пряшова **Прешов глазами участников Венгерского похода 1849 года: нюансы восприятия**. Автор заїнтересовав конкретнымы прикладамы з їсторїчных жрїдел односно аналїзы стрїчі росїйскых офїцїрїв із жытелями Пряшова.

Про часовый дефїцит без перервы продовжовала III. тематїчна секцїя **Язык, школство, лїтература і мас-медїї в розвою народной їдентїчности Русинїв** під веджїнїм ПгДр. Кветославы Копоровой, ПгД. III. секцїю зачала Др. Габ. Ева Мїхна²⁶ соціолїнгвїстїчно замїрянїм рефератом **Wpływ ideologii językowych na procesy emancypacji języka łemkowskiego**. Авторка не сондовала дїнамїчны процеси в лемкївскїм языку, але заїнтересовало єї, што о языку говорять єго вжывателї. Другым реферуючїм був Мгр. Марек Гай,²⁷ котрый як бывшый директор школы з навчанїм русиньского языка публїцїї представив **Сучасный став і перспектївы едукацїї Русинїв Словакїї**. Автор на зачатку свого выступу в менї Методїчно-педагогїчного центра в Пряшовї погратуловав ІРЯК к 20. юбїлею єго фунгованя. Науковець підкреслив, же в їновованїм штатнїм едукачнїм програмї уж самостатно фігурує русиньскый язык і лїтература а же в рамкових учебных планах є розписана конкретна годинова дотацїя русиньского языка про каждую класу. На конець методїк высловив думку, же **треба підхопити школярїв на основных школах, а тогды русиньскый язык ся буде навчати і на середнїх школах**. Далшов реферуючов была доц. Снежанка Великова, ПгД.²⁸ з темов **Медїйное присуствие русинов в интернет-СМИ**. Як послїднїй реферуючїй нелем в рамках III. секцїї, но і в рамках першого дня конференцїї був Мгр. Валерїй Падяк, к. н.,²⁹ котрый по серїї лїнгвїстїчных і їсторїчных тем заїнтересовав рефератом з области русиньской лїтературы **Закладины реалїзма у карпаторусиньскїв лїтературї и творчость лемкївского драматика Г. Гануляка**. III. тематїчна секцїя скїнчїла о 18.50 год. заключнов полемїчново дїскусїєво. По нїй ся участницї одобрали на **святочну вечерю**, де доц. ПгДр. Анна Плїшкова, ПгД. к славностному припитку повїла пару слов. Вечеря вытворїла простор на глїбше зознамлїня меджї новшымы і старшымы бадателямы у сферї русинїстїкы.

Другый день конференцїї (пятнїця **19. 10. 2018**) був по першый раз в їсторїї высокошкольскої русинїстїкы присвяченый научно-выскупным презентацїям наймолодшых русинїстїв. Докторьску секцїю під назвов **Русиньскый язык і русиньска лїтература в баданях докторантїв Пряшївской унїверзїты** вїв Мгр. Валерїй Падяк, к. н., котрый як першого вызвав выступити ПгДр. Йозефа Бїльского³⁰ з темов **Substantívna deklínácia v spisovnej rušínčine a slovenčine na pozadí rávdového synkretizmu**. Як друга выступїла Мгр. Мїхала Голубкова,³¹ котра із замїрянїм на вопросны часткы і мїстоназвынкы *цї, хто, што* представїла **Выражїня вопросной модальности в русиньскїм языку**. По двох лїнгвїстїчных темах ся хопив слова Мгр. Мїхал Павлїч, ПгД.³² з лїтературно орьентованым рефератом **Творчость Юрка Харїтуна як приклад вырївнованя ся з травматїчново скушеностїв**. Автор посередництвом їнтерпретацїї книжки *Мої жалї* указав на тематїзацїю травмы у Русинїв на прикладї будованя водной гати Старїна. Тот реферат і цїлкове спрацованя авторовой дїзертачнїй роботы одборно оцїнила проф. Др. габ. Олена Дуць-Файфер, причїм додала, же в русиньскїй лїтературї ровїна представлїє негатївны асоцїацїї, закы горы наспак – позїтївны. Старшы робїтницї направили докторантїв при їх далшїм баданю. В заклїчїню доц. ПгДр. Анна Плїшкова, ПгД. заклїчїла цїлу конференцїю

конштатованём, же на тій научній події ся появили і новы авторы і новы темы аналітичного і компаративно-го характеру, подяковала ся вшиткым за участь і за підпору – як веджіню Пряшівской універзیتی, так і Фонду на підпору культури народностных меншын. Перед обідом была сімболічным перерізанём пантлика отворена **Бібліотека карпаторусиністики**, котрой найновшы книжны публікації представив Мгр. Валерій Падяк, к. н. Ёй отворіня оцінив і проф. Др. Павел Роберт Маґочій, подля котрого є будованя класічных бібліотек неодділов задачов каждого високошкольського працовиска, затоже ани розсяглов дигіталізацієв ся нігда не подарить вшитко зверейнити на інтернеті. **На конець** бы сьме **очами словакісты** хотіли оцінити, же і на такы научны події суть призываны нелем представителі академічної громады, но і іншы представителі русиньских організацій враховано церькви і компетентных політік, што наприклад на словакістичных научных конференціях не є звыком. З нашого погляду тот крок русиністів представляює правилну путь, затоже функцнов

сполупрацов з іншыма заінтересованыма субектами ся високошкольска русиністика не заперать перед світом навколо, наспак, прислухує ся потребам Русинів в каждоденнім жывоті. Тота кооперація безпыхьбы представляює прогрес в далшій цілковій розвитку русиньского языка, народного оброджіня Русинів і в общім прогрес в сфері русиністики. Як лінгвісты то видиме на прикладі частых управ нормы списовного русиньского языка (в порівнаню із словацькым языком), котра ся што в найбівшій мірі намыгать рефлектовати актуалны дінамичны процеси в русиньскім языку, котры vznikають у звязи з интензівов словацько-русиньсков языковов інтерференцієв. Высокошкольській русиністиці при святкованю 20. юбілея ёй екзістенції жычіме много успешных абсолвентів, якы ся будуть мочи дале реалізовати у выштудованім одборі в своїм професіоналінім жывоті, запаленых докторантів, котры дозріють на світово узнаваных доцентів і професорів а іщі много научно-выскупных і публікачных успіхів *на многая і благая літа*.

Позначкы

- 1 Статя є выступом з грантовой задачі проейкту „VEGA“ Міністерства школства, науки, баданя і шпорту Словацькой републікы і Словацькой академії наук Дінамичны процеси в сучасній языковій славістиці III. ч. 1/0383/17 (2017 – 2019)
- 2 Ближе попозерай статью Й. Білского (2015).
- 3 Конференція была реалізована з фінанчнов підпоров Фонду на підпору культури народностных меншы.
- 4 Далє ІРЯК.
- 5 Сучасный ректор Пряшівской універзیتی в Пряшові.
- 6 Професор Торонтської універзیتی в Канаді.
- 7 Штатный таёмник Міністерства школства, науки, баданя і шпорту Словацькой републікы за партію Most-Híd.
- 8 Кодіфікатор списовного русиньского языка на Словакії і бывшый доцент на ІРЯК. Додаєме, же науковець ся народив 28. октобра 1936 а Людовіт Штур 28. октобра 1815 (Bilský, 2016). І з той причіны мож доц. ПгДр. Василя Ябура, к. н., означити за русиньского Штура.
- 9 Директорка Одбору навчаня народностных меншын Міністерства школства, науки, баданя і шпорту СР.
- 10 Бывшый доцент на Катедрі словацького языка Інштїтуту словакістики і медіалных штудій на Факулті гуманітних і природных наук Пряшівской універзیتی в Пряшові і історічно першый гарант бакаларьского штудійного програму в сфері русиністики на ПУ.
- 11 Доцентка на Катедрі комунікачній і літературній выховы Педагогічній факулты Пряшівской універзیتی в Пряшові і друга гарантка бакаларьского і магістерьского штудійного програму Русиньскый язык і література.
- 12 Професорка на ІРЯК і історічно перша гарантка докторантського штудійного програму на ПУ Славістика – русиньскый язык і література.
- 13 Професор на Катедрі середнёевропских штудій Інштїтуту україністики і середнёевропских штудій Філозофічній факулты Пряшівской універзیتی в Пряшові і сучасный гарант докторьского штудійного програму Славістика – русиньскый язык і література.
- 14 Професор з Інштїтуту русістики Філозофічній факулты Пряшівской універзیتی в Пряшові а од року 2005 школитель першых дізертачных работ із сфери русиністики на ПУ.
- 15 Професорка на Ягелонській універзیتی в Кракові.
- 16 Член Общества св. Йоана Крестителя.
- 17 Одборный асістент ІРЯК.
- 18 В общім іде о язык, котрый vznikнув вырівнованём діалектних розділів. Первістно ішло о сполочный списовный язык старых Греків, котрый ся розвинув в 4. сторочу перед н. е. з античных діалектів (Ivanová-Šalingová-Maníková, 1979)
- 19 Одборна асістентка на ІРЯК.

- 20 Ближе о тій проблематіці позерай работы напр. Я. Сабола (2007) ці П. Жігу (2012).
- 21 Професор на Фрайбургській універзیتی в Німецьку.
- 22 Реферат з подобнов тематиков одзвучав і на IV. меджінароднім конгресі русиньского языка (Рабус – Шімон, 2015).
- 23 Доцент на Ужгородській народній універзیتی.
- 24 Робітник Булгарьской академії наук в Софії.
- 25 Робітник Російской академії наук в Москві.
- 26 Высокошкольска учителька на Ягелонській універзیتی в Кракові.
- 27 Докторант на ІРЯК і учитель контінуалной едукації про русиньскый язык Методічно-педагогічного центра в Пряшові.
- 28 Доцентка на Шуменській універзیتی Константіна Преславского в Шумені, Булгарія.
- 29 Одборный асістент на ІРЯК.
- 30 Докторант на філозофічній факулті Пряшівской універзیتی в Пряшові.
- 31 Докторантка на ІРЯК.
- 32 Одборный асістент на ІРЯК і історічно першый абсолвент докторантського ШП Славістика – русиньскый язык і література (2018).

Бібліографія

- БІЛСКИ, Й., 2015. Уж 20 років по русиньскы – літературно. In: *Русин. Роč. 25, č. 6, s. 4 – 7. ISSN 1339-5483.*
- BILSKÝ, J., 2016. Metamorfózy súčasnej slavistiky so zreteľom na rusinistiku a bulharistiku. In: *Studium Carpato-Ruthenorum 2016. Štúdie z karpatorusinistiky 8.* Prešov: Ústav rusínskeho jazyka a kultúry Prešovskej univerzity, s. 134 – 147. ISBN 978-80-555-1754-4.
- IVANOVÁ-ŠALINGOVÁ, M. – MANÍKOVÁ, Z., 1979. *Slovník cudzích slov.* 1. vyd. Bratislava: SPN. 944 s.
- PLIŠKOVÁ, A., 2018. *Publikačná činnosť 1998 – 2018.* Prešov: Prešovská univerzita v Prešove – Centrum jazykov a kultúr národnostných menšín – Ústav rusínskeho jazyka a kultúry. ISBN 978-80-555-2054-4.
- РАБУС, А. – ШИМОН, А., 2015. На новых путях баданя русиньских діалектів: Корпус розговорного русиньского языка. In: *Rusínsky spisovný jazyk na Slovensku (20. výročie kodifikácie): zborník referátov zo IV. Medzinárodného kongresu rusínskeho jazyka.* Prešov: Prešovská univerzita v Prešove – Ústav rusínskeho jazyka a kultúry, s. 40 – 54. ISBN 978-80-555-1521-5.
- SABOL, J., 2007. Analogistický a anomalistický princíp pri jazykových kodifikáciách. In: *Jazykovedný zápisník. Roč. 22 – 24 – 2003/2005.* Bratislava: Slovenská jazykovedná spoločnosť pri SAV, s. 45 – 46.
- ŽIGO, P., 2012. *Analógie a anomálie v substantívnej deklinácii slovan-ských jazykov.* Bratislava: VEDA. ISBN 978-80-224-1259-9.

ДИНАМІЧНЫ ПРОЦЕСЫ В СУЧАСНІЙ РУСИНІСТІЦІ: ДЕТЕРМІНАНТЫ, РЕЗУЛЬТАТЫ, ПЕРСПЕКТИВЫ

Abstract

The study presents the development process of Carpatho-Rusyn Studies at universities in the history of Carpatho-Rusyns from the 18th century until the end of the 20th and the beginning of the 21st century, i.e. after the 1989 change of the sociopolitical regime in the countries of Central and Eastern Europe, where Rusyns lived (and still live) as a national minority. The study brings to light the conditions in which Carpatho-Rusyn Studies at Slovak universities were introduced post 1989 as a new discipline; defines and characterizes the basic stages of its development; presents the achieved results in this area of cognition as well as the socio-political factors determining its development in the period between 1998 and 2018 in the Slovak Republic.

Вступ

Історія високошкольської карпаторусиністики має понад 200-річну традицію. Їй зачаткы ся датують до кінця 18. столїтя, коли з підпоров австрійської цісарської влады у Відню vznikла грекокатолицька семінарія Віденьской універзіты *Барбареум* (1774 – 1784),¹ а на Львівській універзіті перша світська висока школа про Русинів австрійської імперії *Студіум Рутенум* (1787 – 1809).² В обидвох інштїтуціях ся учів русиньскый язык і штудовали там Русины із вшыткых областей австрійского цісарства, враховано штудентів з южных областей Карпат. Віденьске *Барбареум* фунговало 9 років а львівске *Студіум Рутенум* дакус веце як 20 років. Довше фунговала Катедра русиньского языка і літературы, заложена 1848 року австрійсков владов на Львівській універзіті, де русиньскый язык абсолвовали нелем семінарісты, але і вшыткы штуденты. Катедра вытримала до 2. світової войны і теоретічно ся занимала русиньскым языком і культуров у цілім Австро-Угорьску, але практично ся концентровала на язык галичскых Русинів.³ Перша універзітна катедра, яка ся занимала шпеціално Русинами жыючіма на юг од Карпат, т. е. і в пряшівській області, vznikла в році 1919 на Будапештській універзіті. По vznikу Чехословакії (1918), коли Мадярсько стратило території заселены Русинами, зарівно перестало підпоровати русиньску катедру на Будапештській універзіті, яка заникла в році 1924.⁴

В 20. столїтю високошкольська русиністика з політичных причін зазначіла динамічніший розвой аж в ёго послїдній четвєртинї. На Універзіті в Новім Садї в бывшій Югославїї, сучасній Сєрбїї, був у році 1972 створений наперед лекторат, який по девятїх роках ся перетрансформовав на Катедру русиньского языка і літературы. Ёй діяльність є звязане з такыма ученыма, як проф. Др. Юліян Рамач, проф. Др. Михал Фейса і другыма.⁵ Далша Катедра русиньской (і україньской) філології была створена в році 1992 на Высшій педагогічній школі Дєрдя Бешенї в мадярській Нїредьгазі, де фунговала до року 2013 і была звязана главно з меном професора Др. Іштвана Удварї, к. н.⁶ Наслїдно мадярська високошкольська карпаторусиністика мала своє недовге продовжїня у Высшій школі Ференца Галя в Сєгедї, в рамках котрой фунговав Русиньскый научно-бадательскый інштїтут в Сарвашу (2014 – 2015) на челї з професором Др. Михаилом Капралєм, к. н.⁷ Свою 16-річну традицію карпаторусиністика зазначіла і на Педагогічній універзіті в Кракові (2001 – 2017), яка была звязана главно з меном Др. габ. Олены Дуць-Файфер.⁸ На Словакії історія високошкольської карпаторусиністики є звязане з Пряшівсков універзітов, де ся розвивать од року 1998 до днешніх днів.⁹

З врахованого видно, же од послїдней четвєртины 20. ст. аж до сучасности по Новосадській універзіті найдовшу

традицію має високошкольське навчання русиньского языка на Пряшівській універзіті як на єдиній універзіті в Словацькій републіці.¹⁰ 1. септембра 2018 минуло 20 років од часу, коли словацька карпаторусиністика дістала простор на свій розвой на академічній уровни, а то вдяка політичным змінам выкликаным нїжнов революцієв у країнах середней і выходной Европы в році 1989.

Словацька високошкольська русиністика в динамічных процесех

Русиньска громада на Словакії, домашні і заграничны учены, представителї штатных інштїтуцій і русиньскых народностных організацій 20-річний юблей високошкольської карпаторусиністики собі припомянули посєредництвом меджінародной научной конференції організованой Інштїтутом русиньского языка і культуры на Пряшівській універзіті в днях 17. – 19. октобра 2018.¹¹ Факт,

же днесь ся на розвой карпаторусиністики в контексті Пряшівської універзити уж позераме як на цалком природный яв, а не як на даякый шпеціальный ці екстраординарный яв, не значить, же то было так все, т. є. од самого зачатку, одколи карпаторусиністика ся стала інтегралнов частёв академічного жывота на Словакії.¹² Ани здалека нї, бо почас нелем минувших 20 років, але цілого пореволючного періоду, сьме были свідками многих проблемів, періпетій, але тыж обектами ціленых атаків,¹³ котры было треба пережыти і здолати, жебы сьме ся дожыли вызначного року 2018 а з ним і 20-річного юбілею високошкольскої карпаторусиністики. Почас того періоду вопрос бытя академічної карпаторусиністики на Словакії часом стояв цалком інакше: Ці має високошкольска карпаторусиністика на Словакії ходем мінімалну перспективу? Такой вопрос у конкретных роках був цалком легітимный, кедь возьмеме до увагы найвызначнішы ініціативы настолёваны в конкретных періодах офіціалнов репрезентаціёв Русинів по році 1989¹⁴ і негати́вны реакції на них з боку розлічных штатных органів і інституцій, напр. сістематічна негация органами Універзити Павла Йозефа Шафарика в Кошіцях легітимных жадостей представителів русиньскої народностной меншыны – по легалізації русиньскої народности в Чехословакії – зачати вести високошкольску освіту в материньском языку Русинів і так зачати выховлєвати учітелів русиньского языка про 1. ступінь народностных школ в регіонах, де жыють Русины; або 1. семінар русиньского языка в році 1992, який пізніше був зафіксованный під назвов Першый меджінародный конгрес русиньского языка,¹⁵ не было мож в році 1992 zorganizовати на академічній теріторії, але лем мімо нєй – в Бардеёвских Купелях; кедь в році 1993, т. є. в передволебнім часі, была приділена Універзиті Павла Йозефа Шафарика в Кошіцях шпеціална фінанчна дотація в сумі 1,5 міліона словацьких корун на створіня і матеріалне выбавлєня Інштитуту русиньского языка і културы, про котрый універзита не могла „найти“ вольны просторы на академічній теріторії, зато два роки (1993 – 1994) інштитут фунговав у пронаятых просторах на уліці Словеньскій ч. 87, т. є. в сучаснім будинку Уряду роботы соціалных діл і родины в Пряшові, а по зміні політичної сітуації по вольбах в році 1994 уж не дістав дотацію на пронаїманя просторів і заникнув, причім ёго маесток універзита порозділєвала по окремых катедрах і ціла ініціатива представителів Русиньскої оброды вышла нанивіч; кедь Інштитут русиньского языка і културы – хоць мімо академічної теріторії – був за два роки фінанчній підпоры способный закінчити роботы на приправах кодифікації русиньского языка, але з політичных причін кодифікація русиньского языка была огрожена і докінця нежелана про дакотрых словацьких высших штатных урядників; кедь в році 1998, т. є знову в передволебнім періоді, штат приділив універзиті шпеціфічну штатну дотацію на мзды трёх робітників Одділіня русиньского языка і културы, котрым в одлеглій части високошкольского ареалу была приділена на роботу засідальня бывшего РОГ¹⁶ із старым і уж одписаным бутором і техніков – із візіёв, же тога акція буде знову лем „дочасна“; кедь процес акредітації першого бакаларьского учітельского програму високошкольского навчаня Русиньскый язык і література місто пів рока тырвав три роки (2002 – 2004) і за тот час був або замірно стримованный конкретными органами і особами універзити, або, хоць акредітачній спис часом і поступив з універзити на Акредітачну комісію як poradный орган Міністерства школства СР, але там із незнамых причін „пропав“ і сітуація ся змінила аж по опублікованю Отвореного писма тогдышньому ректорови ПУ, підписаного меджінароднов академічнов громадыв карпатських Русинів

з европських і америцьких універзит¹⁷; або кедь Одділіня русиньского языка і културы на Пряшівській універзиті, яке vznikло в році 1998 в рамках Інштитуту народностных штудій і чужіх языків Пряшівської універзити, было по зміні веджіня універзити і інштитуту здеградоване лем на „групу про русиньскый язык і културу“ (2006) ...

На основі того видно, же ініціативы русиньскої репрезентації на Словакії з 90-х років 20. ст. в контексті розвою високошкольскої едукації в материньскім русиньскім языку спочатку або не приносили позітивны выслідкы в довгім горизонті часу, або практичне рішаня настолёваных проблемів было замірно стримоване, або уж в самім зародку дакотры ініціативы были одсуджены на неуспіх. Спомеджі найважніших сьме увели лем дакотры, котрых сьме были або прямиыма свідками, або сьме зареєстровали автентічны розповіді дакотрых прямиых свідків і участників, або інформації сьме здобыли з архівных документів з 90-х років 20. ст., які ся находять в архіві сучасного Інштитуту русиньского языка і културы Пряшівської універзити.

Прикладів, коли перспектива високошкольскої карпаторусиністики на Словакії по році 1989 ся нам віділа як неперспективна, мож бы было найти веце, але не є то нашым цілём. Скоріше результаты, высновкы або выводы з конкретных неприязных сітуацій суть про нас важны, бо вказує ся, же каждая така проблема, періпетія ці атак, іщі веце мотивовали офіціалных представителів Русинів на Словакії, але тыж академічных робітників у карпаторусиністіці в меджінароднім контексті глядати такы пути, рішіня і проекты, результаты яких бы были видны і акцептованы шырше, як лем в мантинелах Пряшівської універзити, або лем Словацькой републікы.¹⁸

Днесь можеме сконштатовати, же то був успішний выбер, вдяка якому можеме ту, на Пряшівській універзиті нелем обектівно ся попозерати на пройджений 20-рочный період, але і докінця реално уважовати о будучности карпаторусиністики на тій універзиті і на Словакії, маючі першых абсолвентів нелем бакаларьского, магістерьского,¹⁹ але і докторьского²⁰ програму на базі русиньского языка і літературы²¹ і рихтуючі ся на реалізацію новых програмів навчаня. Правда, Русины у сфері високошкольскої освіти на базі свого материньского языка нігда бы ся не могли дістати аж до такого штадія уважованя, не быти новембра 1989 року, не быти кодифікації русиньского языка в році 1995 і не быти легітимного програму домашніх і меджінародных русиньских організаций і їх найвысших представителів, які освіту в материньскім языку од самых початків третёго возродного процесу карпатських Русинів в 90-х роках 20. столітя клали на першы місця своїх народно-возродных програмів і старали ся їх цілено реалізовати в практиці.²²

Выслідкы русиньского руху у сфері школства оцінюєме як природну інтегралну часть процесу народной самоідентифікації Русинів по році 1989. На їх зачатку стояли ініціативы домашней културно-сполоченьскої організації Русинів – Русиньскої оброды (1990) і меджінародного русиньского руху під покровительством Світового конгресу Русинів (1991). Обидвом субектам належать тыж вызначны ініціативы на полю рішаня русиньского языкового вопросу: Світовому конгресу Русинів за ініціованя Першого меджінародного конгресу русиньского языка (Бардеёвскы Купелі, 1992), який накреслив основну стратегію языкового планованя, а Русиньскій оброді за практичну реалізацію той стратегії в подобі заложіня першой научной інституції – Інштитуту русиньского языка і културы при Русиньскій оброді в Пряшові (1993 – 1994), яка вдяка фінанчній, хоць короткодобій, підпорі штату під веджінем доц. ПгДр. Юрія Панька, к. н., пізніше доц. ПгДр. Василя Ябура, к. н., ся за-

чала займатися формованню норми майбутнього літературного мови Русинів на Словаччині. Положені нима основи професійної лінгвістичної роботи над русинським мовою з початком 90-х років 20. ст. принесли плоди не тільки в подібній кодифікації русинського мови,²³ але наслідно і в його практичній реалізації в окремих сферах народності життя Русинів.²⁴

Ревіталізація народної ідентичності Русинів карпатського регіону, котрій допомогла „ніжна“ революція в році 1989, оживила і в умовах Словацької республіки цілий комплекс народності проблемів зв'язаних із життям тієї народності меншини, котра по списованню людей в році 2011 ся стала третім найвищим народності меншини жителів у Словацькій республіці – по мадярській і ромській.²⁵ Переважна частина її проблемів але є характернісна про існування будь-якої народності меншини. Про збереження основних атрибутів кожної з них ся вимагає ініціативний і раціональний підхід з боку самої меншини, і ефективний, лояльний і толерантний з боку держави. За найважливіші з них Русини, і не тільки вони, котрі живуть на Словаччині, од самого початку поважали: **легалізацію своєї народної ідентичності, яка за влади тоталітарної ідеології (50. – 90. роки 20. ст.) була заборонена; кодифікацію русинського літературного мови; заведення русинського літературного мови до різних сфер життя громади; розвій русинського шкільства.**

В контексті наповнення декларованих цілей, од шкільського року 1997/1998 на Словаччині з допомогою держави виникають основні школи з навчанням русинського мови, пізніше і з навчанням мовою русинським. Той факт собі вимагав безодкладно зачати призначувати кваліфікованих вчительських кадрів про тієї народності школи. З тим ціллю 1. септембра 1998 на Пряшівській університеті (ПУ) був створений **Інститут народності студій і чужих мов** (ІНШЧЯ), який виникнув з ініціативи представителів русинської народності меншини і вдяка спеціальної дотації держави. В рамках згаданого інституту як перше зачало свою роботу **Одділення русинського мови і культури** (ОРЯК) з трьома працівниками: двома науково-педагогічними – доц. ПгДр. Василь Ябур, к. н., і ПгДр. Анна Плішкова, і єдиного адміністративного – Аліца Турокова-Меценєва, на зарплату котрих приділило фінанси Міністерство шкільства СР із своїх спеціальних джерел.

Навчання русинського мови у формі розширюючого студія на Пряшівській університеті ся зачало реалізувати в академічній році 1999/2000 в першій групі про студентів студійного програму (ШП) Учителство про I. ступінь основної школи Педагогічної факульту ПУ. Одборними гарантом програму розширюючого навчання русинського мови, котрий ся на ПУ реалізував у роках 1999 – 2006, був доц. ПгДр. Василь Ябур, к. н. Предмети студійного програму окремо згаданих педагогів пізніше вчили і далі нові працівники інституту – Мгр. Алена Блюхова, ПгДр. Кветослава Копорова, але і вчителі з інших кафедр ПУ: проф. ПгДр. Осиф Сіпко, ПгД., доц. ПгДр. Валерій Купко, к. н., доц. ПгДр. Мірон Сисак, к. н., доц. ПгДр. Андрій Антопяк, к. н. – вчителі з Кафедри російського мови і літератури Філософської факульту ПУ.

У зв'язі з приготуванням на акредитацію першого бакалаврського програму заміряного на русинський мови і літературу – як зачав платити в СР новий високошкільський закон в році 2002, подля котрого кожний високошкільський програму навчання і кожний предмет у тієї програмі мусив мати свого одборного гаранта, сповнюючого становлені прісні критерії – працівники ОРЯК були прямо конфронтовані з неприязню ситуацією відсутності на Словаччині одборних гарантів

про русинський мови. Закон але допустив у таких ситуаціях винятки, што значило, же гарантом вчительського програму ся міг стати доцент із близького одбору. Зато тогочасний директор інституту професор РНДр. Іван Бернасовський, др. н., з веденням університету спробували здобути гаранта з ряду словаків. Вдяка згоді доц. ПгДр. Францішка Рушца, к. н. (2004) з Факульту гуманітних і природних наук ПУ, а пізніше доц. ПгДр. Любу Січаківой, к. н. (2007) з Педагогічної факульту ПУ, котрі ся стали першими одборними гарантами бакалаврського а пізніше і магістерського ШП Русинський мови і література (в комбінації), високошкільські студії русинського мови і літератури на ПУ по успішній, хоч не традиційно довгій процесі акредитації, мож було створити в академічній році 2006/2007. На докреслення треба додати, же перша доцентка в новодобій історії розвою русинського мови і карпаторусиністики (позн.: авторка статі) ся на Словаччині габілітувала аж в році 2010,²⁶ в котрім на ПУ сучасно доходить к зміні одборного гаранта в обох вчительських ШП Русинський мови і література.

По персональних змінах на чолі Пряшівської університету а наслідно і на чолі тогочасного Інституту народності студій і чужих мов в році 2006 доходить к зміні назви інституту, його штату і заміряння. Наслідком уведених змін Одділення русинського мови і культури було перетрансформоване лем на „групу про русинський мови і культуру“ в рамках нового Одділення про бадання народності проблематики **Інституту регіональних і народності студій ПУ**. Обсяг його роботи але зостав незмінений.

Од початку існування ОРЯК його робота була розділена до декількох основних сфер: **наукового бадання і нормотворіння русинського літературного мови; педагогічно-виховної; публікаційної; документальної.**

Визначено сфер роботи одділення було тиж приготування і одборне посудження педагогічних документів і учебників потрібних про заведення предмету русинський мови і культура на обидва ступні основних шкіл і на середні школи в СР, пропаганда активізму інституту, Одділення русинського мови і культури, але главно можностей високошкільських студій русинського мови і літератури на ПУ, далі приготування власних наукових проектів, участь у проектах заміряних на народності меншини інших суб'єктів, кооперація із штатними органами і інституціями, в компетенції котрих були народності меншини і мінорітні мови, і т. д.

У сфері **наукового бадання і нормотворіння русинського мови** працівники Одділення русинського мови і культури ІНШЧЯ, ІРНШ а пізніше самостатного Інституту русинського мови і культури (ІРЯК) були на Пряшівській університеті організаторами семох міжнародних наукових конференцій із замірянням переважно на актуальну ситуацію і перспективи карпаторусинського літературного мови і карпаторусинської літератури: 1999, 2003, 2007, 2010, 2011, 2015, 2018.

У слідованій періоді карпаторусиністи Пряшівської університету брали участь у декількох визначних домашніх наукових і освітніх проектах:

- в роках 2003 – 2005 у трирічній штатній програмі бадання і розвою під назвою *Národ, národnosti a etnické skupiny v transformujúcej sa spoločnosti* (реалізатор Сполоченсько-научний інститут САН в Кошицях),
- в роках 1999 – 2011 кожорічно були започатковані до домашнього грантового проекту Міністерства шкільства СР – *Tvorba učebníc rusínskeho jazyka a literatúry*, в рамках котрого з їх участю і в їх авторстві на Словаччині вийшли вшитки дотепер видані учебники русинського мови і літератури про основні і середні школи з навчанням русинського мови і з навчанням мовою русинським.²⁷

У данім періоді були робітници ІРЯК ПУ запоены таксамо до дакількох меджнародных научных і книжных праектв:

- *Słownik tematyczny I – II* (координатор Надація на підпору лемківской меншыны *Рутеніка* у Варшаві, 2004, 2006),
- *Encyclopedia of Rusyn History and Culture* (координатор Тороньска універзіта, 2002, 2005),
- до найважнішого праекту з погляду перспектывы русиньского языка – приправы монографії *Русинський язык* із серії *Najnowsze dzieje języków słowiańskich* в рамках меджнародного научного праекту *Współczesne przemiany języków słowiańskich* (координатор Uniwersytet Opolski – Instytut Filologii Polskiej, 1999 – 2002). Выданём той історичной монографії (Opole, 2004, доповнене выдана із змінami: Opole, 2007) був фактично русиньский язык приятый славістами до родины славянських літературных языків.

Інштiтут русиньского языка і культуры

– нова етапа в розвою карпаторусиністікы

Од 1. марца 2008 з ініціатывы тогдышнёго ректора ПУ професора РНДр. Рене Матловіча, ПгД., і по схваліню Академічным сенатом ПУ в рамках Пряшівской універзіты на базі Оддїліня русиньского языка і культуры vznikнув самостатный **Інштiтут русиньского языка і культуры** як научно-педагогічна інштiтуція цілоуніверзітного характеру.²⁸

Так як дотеперішня работа Оддїліня русиньского языка і культуры в рамках Інштiтуту народностных штудій і чужіх языків (1998 – 2006), пізніше Інштiтуту регіональных і народностных штудій (2006 – фебруар 2008), і работа Інштiтуту русиньского языка і культуры корешпонує з ёго назвов. Інштiтут як єдина своєї сорты научна інштiтуція на Словакії заміряна на карпаторусиністіку є сучасно поважована за найвысшу научну інштiтуцію про нормотворіня русиньского літературного языка. З того погляду в ёго компетенції **є баданя і розвой у даній сфері**, котрому в згоді зо Штатутом ІРЯК ПУ помагать работа **языковой комісії як порадного органу ІРЯК ПУ**.

Створіня самостатного інштiтуту і акредітація нового штудійного програму Русинський язык і література (в комбінації) про бакаларський і магістерський ступінь навчання, выжадали собі персонално добудовати інштiтут. Про ІРЯК ПУ тот крок значів розвой ёго научной работы, доказом чого суть публікації робітників інштiтуту²⁹ і їх цітованя домашніма і заграничными ученыма, ініціатывы в предкладаню научных праектв а зарівно успіхы в здобываню грантів з домашніх научных і культурно-едукачных агентур Міністерства школства, науки, баданя і шпорту (VEGA, KEGA), із структуралных фондів Европской унії (Агентура МШНБіШ СР про структуралны фонды ЕУ, дале АШФ ЕУ), з грантовой сістемы Уряду влады СР – програму Култура народностных меншын а од року 2018 з Фонду на підпору культуры народностных меншын.

Робітници ІРЯК ПУ од vzniku інштiтуту в році 2008 были а таксамо і в сучасности суть одборными гарантима і сполугарантима рішаня дакількох, про розвой карпаторусиністікы в Словацкій републіці барз вызначных праектв:

- в роках 2008 – 2010 трирічного праекту *Rusínsky spisovný jazyk na Slovensku: výskum a vývoj* (VEGA 1/0399/08),
- в роках 2013 – 2015 трирічного праекту АШФ ЕУ *Zlepšenie jazykových kompetencií študentov Prešovskej uni-*

verzity v Prešove v jazykoch národnostných menšín (ITMS 261102302105),

- в роках 2013 – 2017 пятьрічного праекту *Slovenčina v kontexte viacjazyčných spoločenstiev na Slovensku* (APVV-0689-12, гарант ФФ УК Братіслава),
- в роках 2014 – 2015 дварічного праекту *Aktualizácia prístupov k vyučovaniu rusínskeho jazyka, literatúry a kultúry na 1. a 2. stupni VŠ štúdia* (KEGA 023PU-4/2014),
- в роках 2014 – 2016 трирічного праекту *Morfológia a slovtvorba rusínskeho jazyka* (KEGA 025PU-4/2014),
- в роках 2014 – 2016 трирічного праекту *Dynamické procesy v súčasnej jazykovednej slavistike (Kapitoly z výskumu slovenčiny, rusínčiny, polštiny a ukrajinčiny)* (VEGA 1/0072/14),
- в роках 2017 – 2019 трирічного праекту *Dynamické procesy v súčasnej jazykovednej slavistike III. (Kapitoly z výskumu slovenčiny, polštiny, rusínčiny a ukrajinčiny)* (VEGA 1/0383/17),
- в роках 2018 – 2020 трирічного праекту *Konštituovanie ortoepie a aktualizácia ortografie rusínskeho jazyka v korešpondencii s najnovšími výskumami a potrebami praxe* (KEGA-022PU-4/2018).

Беручі огляд на актуалну сітуацію і потребу русиньской громады, ІРЯК ПУ має амбіцію перспектывно ся заимати і баданём інших сфер жывота русиньской народностной меншыны. Окрем языка думаєме передовшыткым на літературу і культуру, сферу умелецтва, театру, історії, церквы, культурно-сполоченьских актiвiт русиньской народностной меншыны, проблемы народной ідентичности, асімілачны тенденції і т. д. Така візія але выжадує далшы належны одборны гаранції, кедь хочеме уважовати о новых програмах штудій, в кождім припаді але сістематичну выхову кваліфікованых ученых про даны сферы познания, котра в СР в сучасности є лем у компетенції даного інштiтуту, в рамках котрого в роках 2008 – 2015³⁰ на базі Штатуту ІРЯК ПУ розвивали свою работу слідуочі оддїліня і на 100%-ный або на 50%-ный робочій контракт робили слідуочі научно-педагогічны, научны і адміністративны робітници:

1. **Оддїліня русиньского языка** – проф. ПгДр. Юлія Дудашова, др. н., доц. ПгДр. Василь Ябур, к. н. (1998 – 2017), доц. ПгДр. Анна Плішкова, ПгД., ПгДр. Кветослава Копорова, ПгД., Мгр. Зденка Цітрякова (інтерна докторантка), Мгр. Міхала Голубкова (інтерна докторантка), ПгДр. Марта Бенькова, ПгД. (2011 – 2013),
2. **Оддїліня русиньской літературы і культуры** – Мгр. Валерій Падак, к. н., Мгр. Міхал Павліч, ПгД. (до 31. августа 2018 интерный докторант, од 1. октября 2018 одборный асістент), Мгр. Алена Блыхова (2006 – 2011), ПгДр. Марія Мальцовска (2008 – 2010), доц. ПгДр. Андрій Антоняк, к. н. (2012 – 2015),
3. **Оддїліня русиньской історії** – ПгДр. Станіслав Конечный, к. н. (2009 – 2018),
4. **Оддїліня документачно-бібліографічне і адміністративне** – Мгр. Аліца Ветошевова.

Інштiтут при реалізації дакотрых предметів бакаларьского і магістерьского ШП подля потреб кооперовав і кооперує і з екстерными учітелями і одборниками з практкы з окремых сфер познания, котры суть обсягом штудійных планів акредітованых програмів навчання: Мгр. Марек Гай – учітель русиньского языка в Основній школі в Радвані над Лабірцём і зарівно учітель контінуальной освіти Методічно-педагогічного центра в Пряшові, Мгр. Зузана Андреєва, ПгД., етнологічка, Мгр. Мартін Цубяк – музейный едуколог і директор Музея модерного уменя Енді Варгола в Меджілабірцях, Мгр. Маріян Марко – герец і директор Театру Александра Духновіча в Пряшові, Мгр. Марія

Ланцошова, ПгД., тлумачнича, Мгр. Сільвія Зелінкова, даколишня редакторка русиньского колективу Главной редакції народностно-етнічного выселаня Словацького радія в Кошіях.

За барз вызначну, правда, кеь не найвызначнішу, сферу інтересу і активіт ІРЯК ПУ поважуеме **педагогічну роботу**. Конець-кінців, Одділіня русиньского языка і культуры в рамках першого ІНШЧЯ кінцём 1998 рока было основане зо заміром – зачати выхвлёвати кваліфікованых учітелів про основны школы з навчанём русиньского языка і з навчалным языком русиньским. З той причіны був зложений, предложеный на акредітацію і Акредітачнов комісіев СР був і схвалений (2005, 2007) бакаларьскый штудійный програм Русиньскый язык і література в комбінації предметів у рамках штудійного одбору 1.1.1 Учітельство академічных предметів про денну і екстерну форму навчання, котрый у денній формі ся реалізуе од академічного рока 2006/2007. Наслідно в році 2009 був акредітований а зачав ся і реалізувати магістерьскый ШП. З цілём комплексной выховы кваліфікованых ученых-карпаторусиністів, ІРЯК ПУ в році 2013 приправив на акредітацію першый на Словакії і на світі докторьскый програм на базі русиньского языка і літературы Славістика – русиньскый язык і література, котрый ПУ реалізуе од академічного рока 2014/2015 в інтерній і екстерній формі навчання. Першым одборным гарантом докторьского програму на ПУ ся стала проф. ПгДр. Юлія Дудашова, др. н., вызначна словацька славістка, котра колектив робітників ІРЯК ПУ розшырила в році 2012 і під її менторством програм був выготовлений. Од року 2016 новым гарантом докторьского програму Славістика – русиньскый язык і література на ПУ є словацькый літерат проф. ПгДр. Петер Каша, к. н., під менторством котрого написав і в академічнім році 2017/2018 (28.8.2018) успішно обгаїв дізертачну роботу з русиньской літературы першый абсолвент того програму Мгр. Міхал Павліч, ПгД. Позітївным фактом є, же першыма штудентами докторьского програму ся стали абсолвенты бакаларьского і магістерьского ШП Русиньскый язык і література, то значіть докторанты із соліднов базов знань з карпаторусиністики, котры вирішили їх проглубити на третім ступню високошкольскогo навчання. Вдяка тому од академічного рока 2018/2019 колектив кваліфікованых ученых-карпаторусиністів і робітників ІРЯК ПУ розшырили першы абсолвенты докторьского програму навчання, котры вирішили робити у сфері високошкольскої карпаторусиністики. А то є барз позітївна основа про перспективу карпаторусиністики на ПУ, але і самого Інштїтуту русиньского языка і культуры. З нашого погляду сьме свідками переломного періоду в історії високошкольскої карпаторусиністики нелем на Словакії, але і в шыршім европскім контексті, затоже по першыраз до високошкольскої практики зачінають вступати абсолвенты вшыткых трьох ступнів високошкольскої освіти на базі русиньского языка і літературы.³¹

На основі высше уведженого можеме сконштатовати, же ядро екзїстенції Інштїтуту русиньского языка і культуры ПУ видиме в утриманю ёго педагогічної роботи. Фактічно, обектївна правда є така, же никотра інша універзіта на Словакії не дає можности штудувати тот мінорітний язык і культуру. Затоже в Пряшові як історічнім центрі русиньской культуры ся уж конкретны условія створили – інштїтуціональны і персоналны – думаеме собі, же є важне їх розвивати і в будучности.

Про будучность уведжєных програмів навчання і вихову кваліфікованых карпаторусиністів за вызначный момент поважуеме **розвивати контакты меджі катедрами, інштїтуціями і універзітами, котры реалізують подобны**

штудійны програмы на базі мінорітных языків (Новосадьска універзіта в Сербії), а тыж реалізувати взаємну выміну штудентів і учітелів русиньского языка, респ. ученых-карпаторусиністів. На хосен вшыткых Русинів бы могло быти приготовлїня і реалізація сполочного штудійного програму на базі карпаторусиністики.

Выходячі з домашніх можностей думаеме собі, же про пропagaцію і розвой карпаторусиністики, а посередництвом нїй і про укріплєваня духа толеранції бы было хосенне, якбы на основі взаємных договорів меджі окремыма інштїтутами ПУ робітници ІРЯК ПУ в будучности могли брати участь у педагогічній і научній роботі дакотрых одборных катедер, респ. і факулт ПУ, котры приготовляють одборників на роботу в народностно змішаных регіонах. З практичных скушеностей знаеме, же окреме важным є здобываня языковых компетенцій з русиньского языка, як і комплексных знань о карпатських Русинах про штудентів теології обидвох теологічных факулт ПУ (грекокатолицькой і православної), котры по скінчіню штудій приходять до практики до регіонів з народностно змішаным жытельством северовыходной Словакії – без основных знань о русиньскім етніку, ёго культурі, традиціях, ідентіфікачных знаках і т. д., не бісїдуючі о тім, же і без знання языка, респ. холем діалектів той народностной меншыны.

Єднов з вызначных прїоріт од зачатку розвою карпаторусиністики на ПУ є **будованя спеціалізованой Бібліотеки карпаторусиністики**, єдиной такой сорты в карпатскім регіоні, котра бы сохрaняла пожадану і унікатну літературу к даній проблематїці нелем про штудентів, але і докторантів і ученых з ПУ, як і з інших універзіт на Словакії і в заграничу. В році 1999 Меджінародна рада про науку і выміну (IREX) у Вашингтоні Пряшівску універзіту собі выбрала за едукачный центр про академічных робітників-карпаторусиністів і наслідно каждорічными гостями ІРЯК ПУ были, а суть і в сучасности, заграничны учены з Німецька, Росії, Україны, Мадярьска, Польщі, Сербії, Італії, Великой Брітанії, США, Канады. З той причіны хочеме і в будучности прїдїляти векшу позорность розвою той спеціалізованой бібліотеки, причім найвызначнішы крокы в тім контексті уж были зроблены: в році 2013 веджіня Пряшівской універзіты прїдїлило Інштїтуту русиньского языка культуры новы просторы в зрєконштруованім севернім крылі будинку Ректорату ПУ на Ул. 17. новембра 15 з єднов бівшов семінарнов класов, вгоднов на выбудованя бібліотеки, а зарівно выдїлило з розрахунку Ректорату ПУ фінанції на ёй заряджіня. Наслідно ІРЯК ПУ як сполугарант проекту *Зліпшїня языковых компетенцій штудентів Пряшівской універзіты в Пряшові в языках народностных меншын* здобыв з проекту Европского соціального фонду посередництвом Операчного програму Едукація далшы фінанції на куплїня потребной літературы і выбудованя **дігїтальной Бібліотеки карпаторусиністики** на базі фондів унікатной *Carpato-Rusyn Library* Торонтської універзіты в Канаді, котру за высше 40-річний період научно-педагогічної роботи там выбудовав ведучій катедры україністики проф. Др. Павел Роберт Магочій, основатель модерной карпаторусиністики. Вдяка довгорочній активній кооперації з Торонтськов універзітов і Карпаторусиньским научным центром в США, Бібліотека карпаторусиністики ІРЯК ПУ здобыла много цінных публікацій і унікатну збірку мікрофїлмів з обсягом русиньских періодік, які выходили од половини 19. до половини 20. ст., і котры служать штудентам і учітелям нелем з Пряшівской універзіты.³²

Найтяжшов роботов, котру ІРЯК ПУ робить, і в будучности буде мусити робити іщі ініціатївніше, є здобываня інтересу у абсолвентів середніх школ о високошкольскы штудії

русинського языка і літератури. Усвідомлюємо собі, же актуальна ситуація, котру характеризує менший інтерес о тоты штудії на ПУ, є негативним наслідком минулого політичного розвою, в котрім русинський народностный і языковий вопрос був скоро елімінований зо живота общества, а з тым фактом і прямо корешпонуєча низка кількість школярів основных школ, котры ходять на години русинського языка, але главно абсентія навчання русинського языка у середніх школах. З той причіны робітници інштитуту в кооперациї з іншыма штатныма і народностныма субектами мусять вложыти омного веце сил до пропагачных і освітніх активіт меджі студентами середніх школ, але і їх родічами, в сучасности уж і мімо теріторії Словацькой републіки, конкретно на Україні. З тым цілём ІРЯК ПУ зачав з підпоров Уряду влады СР, програму Култура народностных меншын, організувати три едукачны проекты: зачінаючі роком 2008 – *День отвореных дверей на ПУ*, од року 2009 *Научный семинар карпаторусиністіки*, выслідком котрого суть каждорічно выдаваны рецензованы научны зборники *Studium Carpato-Ruthenorum*, а од року 2010 *Меджінародну літню школу русинського языка і културы Studium Carpato-Ruthenorum*. Вшыткы тоты активіты помагають шырити інформації о Русинах меджі шыроков громад, інформації о розвою карпаторусиністіки на Словакії і в світі, як ай інформації о можностях її штудій конкретно на Пряшівській універзіті.

Заключіня

В контексті високошкольскої освіти і науки в Словацькій републіці є карпаторусиністіка новым програмом навчання і новов научнов дісціплінов. Її історія є довга лем 20 років і тот юбілей є звязаний зо зродом першого Одділїня русинського языка і културы Інштитуту народностных штудій і чуждїх языків, який пише свою історію од 1. септембра 1998 на Пряшівській універзіті. Кінцём 90-х років 20. ст. Пряшівска універзіта ся стала третєв високошкольсков інштитуцієв в Европі – по Новім Садї в Сербії і Ніредьгазі в Мадярьску – котра vznikла з цілём выховлєвати будучїх учітелів русинського языка і літературы, розвивати сфе-

ру знань з русинського языка, літературы, културы, і так надвязати на скоро забыты традиції з давно минулой історії. Тота богата, хоць часом нежычлива ку карпаськым Русинам 200-річна історія, наперек вшыткому, выплекала вызначных ученых і зафіксувала цінны выслідкы їх роботы,³³ на котры в своїх научных роботах сістематічно ся одкликують і сучасници.

З погляду історії части Европы, в котрій жыють і карпаськы Русины, наш скромный юбілей, навыше, святкуєме в дуже сімболічнім часі – в юбілейнім році і докінця місяцю, в котрім собі шырока чехо-словацько-русинська громада припоминає 100-річний юбілей зроду першого сполочного штату Чехів, Словаків і Підкарпаськых Русинів. В тім контексті юбілей карпаторусиністіки дає нам бівшу сімболіку, а, вірїме, же і надїй на довшу перспективу. Вдяка нєму Пряшівска універзіта ся стала холем на пару днів центром карпаторусиністіки, до якого завітала межджінародна громада ученых з девятєх країн світа (Канада, Німецько, Україна, Мадярьско, Польша, Булгарія, Росія, Білорусія і Словакія), жебы представила выслідкы своїх найновшых научных бадань з карпаторусиністіки, але таксамо жебы могла холем куртый час побыти в єдинім центрі високошкольскої карпаторусиністіки на Словакії, який ся находить якраз на Пряшівській універзіті, прямо спознати інштитуцію, в якій ся од року 1998 зродило 564 публікацій розлічных категорій з карпаторусиністіки, выховали ся першы учітелі русинського языка і літературы по році 1989 про русиньскы народностны школы, але і першы докторанты професіонално замірєны якраз на карпаторусиністіку. Хочеме підкреслити, же за результатами роботы, за котры робітници ІРЯК ПУ были оцінены многыма домашніма і заграничныма оцінїнями,³⁴ стоїть в першім ряді сістематічна тверда робота каждого члена робочого колективу. Самособов, без стрічного приступу веджіня Пряшівскої універзіты, Міністерства школства, науки, баданя і шпорту СР, як і далшых штатных і народностных субектів розвою карпаторусиністіки на Пряшівській універзіті бы був омного комплікованішы а выслідкы роботы омного скромнішы.

Позначкы

- 1 ГОРБАЛЬ, Б. – МАГОЧІЙ, П. Р. (2010) Барбарєум. In: МАГОЧІЙ, П. Р. – ПОП, І., укладачі: *Енциклопедія історії та културы карпаськых русинів*. Ужгород: Видавництво В. Падыка, с. 41-42.
- 2 МАГОЧІЙ, П. Р. (2010) Щавницький Михайло. In: МАГОЧІЙ, П. Р. – ПОП, І., укладачі: *Енциклопедія історії та културы карпаськых русинів*, с. 828; Позерай тьж: Провізоричний науковий інститут в руській мові. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Провізоричний_науковий_інститут_в_руській_мові (прочітано 8.10.2018).
- 3 МАГОЧІЙ, П. Р. (1994) *Формування національної самосвідомості: Підкарпатська Русь (1848 – 1948)*. Ужгород: Поличка „Карпатського краю“, с. 23-24; МАГОЧІЙ, П. Р. (1994) *Русины на Словенську*. Пряшов: Русинська оброда, с. 19.
- 4 МАГОЧІЙ, П. Р. – ПОП, І. (2010) Бонкало Олександр. In: МАГОЧІЙ, П. Р. – ПОП, І., укладачі: *Енциклопедія історії та културы карпаськых русинів*, с. 65-66; МАГОЧІЙ, П. Р. (1994) *Формування національної самосвідомості: Підкарпатська Русь (1848 – 1948)*, с. 72.
- 5 FEJSA, M. (2008) *Vzdelávací systém Rusínov v Srbsku*. In: PLIŠKOVÁ, A. (ed.) *Rusínska kultura a školstvo po roku 1989*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove – Ústav rusínskeho jazyka a kultúry, s. 192-201.
- 6 *In memoriam István Udvari (1950 - 2005). Материалы конференции памяти Иштвана Удвари (Ниредьхаза, 25-25 мая 2010 г.)*. Под редакцией Андраша Золтана. Nyíregyháza, 2011.
- 7 КАПРАЛЬ, М. (2014) Новый русинський інштитут в Мадярьску. In: *Народны новинкы*, XXIV, 4, с. 3.
- 8 КЛИНКОВСКА, Н. (2017) На Педагогічнім Університеті в Кракові заперто лемківску філологію. URL: <http://www.lem.fm/napedagogichnyim-universiteti-v-krakovi-zaperto-lemkivsku-filologiyu/>

(прочітано 28.10.2018).

- 9 PLIŠKOVÁ, A. (2018) *Karpatorusinstika na Prešovskej univerzite / Карпаторусиністіка на Пряшівській універзіті 1998 - 2018*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove - Centrum jazykov a kultúr národnostných menšín – Ústav rusínskeho jazyka a kultúry.
- 10 PLIŠKOVÁ, A. (2009) *Rusinstika na Prešovskej univerzite*. In: КОПОРОВА, К. (Ед.) *Studium Carpato-Ruthenorum 2009. Штудії з карпаторусиністіки*. Prešov: Prešovská univerzita – Ústav rusínskeho jazyka a kultúry, s. 126-131.
- 11 *20 років високошкольскої русиністіки: Зборник з межджінародной научной конференції, Пряшівска універзіта, 17. – 19. 10. 2018*. (2018) Ед. К. Копорова. Пряшів: Пряшівска універзіта - Центр языків і култур народностных меншын – Інштитут русинського языка і културы.
- 12 ПЛІШКОВА, А. (2002) Русинський язык в історії і перспективі. In: КАЛИНЯК, Я., ред.: *Памятний день Александра Павловича*. Пряшів; ПЛІШКОВА, А. (2003) Конєць 20. сторіча – історічний зачаток про русиньскы школы. In: ХОМА, В., ред.: *Русинський літературный альманах. Юбілейный рік Александра Духновича*. Пряшів.
- 13 КОВАЧ, Ф. (1991) Наші національні парадокси. In: *Дукля*, 2, Пряшів, с. 28; ШТЕЦ, М. (1991) *К otázke „rusínskeho“ spisovného jazyka*. Prešov; ШТЕЦ, М. і МУЛИЧАК, Ю. (1992) *Аналіз норм правопису т. зв. русинської мови*. Додаток до газети „Нове життя“, № 42, Пряшів; МУШИНКА, М. (1992) *Русинізм на антиукраїнській основі: Перша книжка Русинської оброди*. Пряшів; ГОСТИНЯК, С. (1992) *Про четвєртий східнослов'янський народ та про плачені вигадки і нісенітници купки комедіантів*. Додаток до газети „Нове життя“, № 33, Пряшів; ГАНУДЕЛЬ, З. (1994) *Поспішиш - людей насмішиш* :

- Кілька штрихів до виступу „Дакотры знакы русиньскых діалектів Словеньска в порівнянню з руськыма і українськыма діалектама“ доц. д-ра Василя Ябура, кандидата наук. Додаток до газети „Нове життя“, № 41, Пряшів; БАЧА, Ю. (1996) „Політичне русинство“ – політична провокація. In: *Всесвіт*, LXXII, 4, Київ, с. 152-155; ГАНУДЕЛЬ, З. (2006) Кодифікований „русинський язык“ на лінгвістичних картах атласів українських говірок Східної Словаччини Василя Латти та Зузани Ганудель. In: *Дукля*, 54, 6, 2006, с. 42-50, і т. д.
- 14 Позерай Stanovisko k národnostnému školstvu. Rusínska obroda Medzilaborce. Zasláné Úradu vlády SR 15. 8. 1990. Archív ROS; Deklarácia Rusínskej obrody (1991). In: *Русин*, I, 1, с. 5.
- 15 МАГОЧІЙ, П. Р. (1992) Задача робочого семінаря або Перший конгрес русинського языка. In: *Русин*, II, 5-6, с. 4-5.
- 16 РОГ – Револючне одборове гнута (організація, котра за часів соціалізму мала обгаєвати інтереси робітників).
- 17 Письмо славистів світа ректорови Пряшівської університету. In: *Народны новинкы : Культурно-сполоченський тыжденник Русинів СР*, XIV, 32-35, 2004, с. 2.
- 18 MAGOCSI, P. R. (redaktor naukowy) (2004) *Najnowsze dzieje języków słowiańskich : Русинський язык*. Opole: Uniwersytet Opolski – Instytut Filologii Polskiej; доповнене видання із змінами 2007.
- 19 ПЛІШКОВА, А. (2003) Першы штатніці з русинського языка на Пряшівській університеті. In: *Народны новинкы : Культурно-сполоченський тыжденник Русинів СР*, XIII, 5-8, с. 2.
- 20 ПЛІШКОВА, А. (2014) Перший докторський програм з карпаторусиністики у світі має Пряшівська університету. In: *Народны новинкы : Культурно-сполоченський тыжденник Русинів СР*, XXIV, 4, с. 1; ПЛІШКОВА, А. (2014) Першы студенти в новім докторськім програмі. In: *Народны новинкы : Культурно-сполоченський тыжденник Русинів СР*, XXIV, 8, с. 1.
- 21 ПЛІШКОВА, А. (2018) Зачінає ся нова етапа високошкольської русиністики. In: *Русин*, XXVIII, 5, с. 1-2.
- 22 Deklarácia Rusínskej obrody (1991). In: *Русин*, I, 1, с. 5.
- 23 MAGOCSI, P. R., ed. (1996) *A new Slavic Language is born. The Rusyn Literary Language of Slovakia / Zrodil sa nový slovanský jazyk. Rusínsky spisovný jazyk na Slovensku*. New York: Carpatho-Rusyn Research Center.
- 24 ПЛІШКОВА, А. (2008) *Русинський язык на Словеньску (Короткий нарис історії і сучасности)*. Пряшів: Світовий конгрес Русинів, с. 74-123.
- 25 К русинській народности ся в списованню людей в році 2011 приголосило 33 482 жытелів а русинський язык як материнський собі написало 55 469 жытелів СР.
- 26 КОПОРОВА, К. (2010) Великий успіх про перспективу русиністики. In: *Русин : Культурно-християнський часопис*, XX, 1, с. 8-12.
- 27 Позерай *Publikačná činnosť 1998 – 2018*. (2018) Zost. A. Plišková. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove – Centrum jazykov a kultúr národnostných menšín – Ústav rusínskeho jazyka a kultúry.
- 28 ЗОЗУЛЯК, А. (2008) Вызначна подія на Словеньску - на Пряшівській університеті vznikнув Інститут русинського языка і культуры. In: *Русин : Культурно-християнський часопис*, XVIII, 1, с. 3-4.
- 29 *Publikačná činnosť 1998 – 2018*. (2018) Zost. A. Plišková. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove – Centrum jazykov a kultúr národnostných menšín – Ústav rusínskeho jazyka a kultúry.
- 30 Од 1. децембра 2015 Інститут русинського языка і культуры, котрый од 1. марца 2008 був самостатнов частєв організації штурктуры Пряшівської університету, ся став частєв штурктуры нового Центра языків і культур народностных меншын Пряшівської університету (ЦЯКНМ ПУ) ведно з Інститутом мадярського языка і культуры і Інститутом ромських штудій. Ёго статус і діятельство регулує Штатут і Організаційный порядок ЦЯКНМ ПУ.
- 31 ПЛІШКОВА, А. (2018) Зачінає ся нова етапа високошкольської русиністики. In: *Русин*, XXVIII, 5, с. 1-2.
- 32 Plišková, A. (2014) PU v Prešove bude mať unikátnu knižnicu karpatorusínistiky. In: *NA PULze : Časopis PU v Prešove*, VII, 1, apríl 2014, s. 11-13.
- 33 МАГОЧІЙ, П. Р. – ПОП, І., укладачі. (2010) *Енциклопедія історії та культури карпатських русинів*. Ужгород: Видавництво В. Падяка.
- 34 Позерай интернетову сторінку Інституту русинського языка і культуры ПУ і профіл каждого робітника на: <https://www.unipo.sk/cjknm/hlavne-sekcije/urjk/obsadenie-institutu/>.
- культуры – в новій організаційній штурктурі ПУ. In: *Народны новинкы*, XXVI, 2, с. 3 – 4. ISSN 1339-5505
- А.П. [Анна Плішкова] (2016) На ПУ vznikнув новий Центр языків і культур народностных меншын. In: *Народны новинкы*, XXVI, 2, с. 1, 4. ISSN 1339-5505
- ЗОЗУЛЯК, А. (2017) Інститут русинського языка і культуры Пряшівської університету навсе зістане звязаный з меном професора Рене Матловича. In: *Русин*, XXVII, 6, с. 31 – 32. ISSN 1339-5483
- ЗОЗУЛЯК, А. (2008) Вызначна подія на Словеньску – на Пряшівській університеті vznikнув Інститут русинського языка і культуры. In: *Русин : Культурно-християнський часопис*, XVIII, 1, с. 3 – 4.
- КОПОРОВА, К. (2008) На Пряшівській університеті vznikнув Інститут русинського языка і культуры. In: *Народны новинкы*, XVIII, 9 – 12, с. 2.
- КОПОРОВА, К. (2008) На штудіум русиністики суть двері отворены. In: *Народны новинкы*, XVIII, 21 – 24, с. 3.
- КОПОРОВА, К. (2009) Професор Торонтської університету П. Р. Магочій одштартовав перший научный семінар з карпаторусиністики. In: *Народны новинкы*, XIX, 5 – 8, с. 2.
- КОПОРОВА, К. (2018) Центр языків і культур народностных меншын Пряшівської університету має нову директорку і новы планы. In: *Русин*, XXVIII, 2, с. 26 – 28. ISSN 1339-5483
- МАГОЧІЙ, П. Р. (1994) *Формування національної самосвідомості : Підкарпатська Русь (1848 – 1948)*. Ужгород: Поличка „Карпатського краю“, № 3 – 6 (18). 296 с. ISSN 0869-0782
- МАГОЧІЙ, П. Р. (1994) *Русини на Словеньску*. Пряшов: Русинська оброда. 216 с. ISBN 80-88769-05-1
- MAGOCSI, P. R., ed. (1996) *A new Slavic Language is born. The Rusyn Literary Language of Slovakia / Zrodil sa nový slovanský jazyk. Rusínsky spisovný jazyk na Slovensku*. New York: Carpatho-Rusyn Research Center. 170 с. ISBN 0-88033-331-6
- MAGOCSI, P. R. (redaktor naukowy) (2004) *Najnowsze dzieje języków słowiańskich : Русинський язык*. Opole: Uniwersytet Opolski – Instytut Filologii Polskiej; доповнене видання із змінами 2007. 477 с. ISBN 83-86881-38-0
- МАГОЧІЙ, П. Р. – ПОП, І., укладачі (2010) *Енциклопедія історії та культури карпатських русинів*. Ужгород: Видавництво В. Падяка. 853 с. ISBN 978-966-387-044-1
- PLIŠKOVÁ, A. (2007) *Rusínsky jazyk na Slovensku: náčrt vývoja a súčasné problémy*. Prešov: Metodicko-pedagogické centrum. 116 с. ISBN 978-80-8045-502-6
- ПЛІШКОВА, А. (2008) *Русинський язык на Словеньску (Короткий нарис історії і сучасности)*. Пряшів: Світовий конгрес Русинів. 204 с. ISBN 978-80-88769-86-6
- ПЛІШКОВА, А. (2003) Конець 20. сторіччя – історичный зачаток про русиньскы школы. In: ХОМА, Василь (ед.): *Русинський літературный альманах. Юбілейный рік Александра Духновича*. Пряшів: Сполук русиньскых писателів Словеньска, с. 126 – 131. ISBN 80-8769-44-2
- PLIŠKOVÁ, A. (2007) К niektorým aspektom používania rusínskeho spisovného jazyka vo vzdelávacom systéme Slovenskej republiky. In: LELKES, G. – TÓTH, K.: *Národnostné a etnické menšiny na Slovensku 2006*. Šamorín: Fórum inštitút pre výskum menšín, s. 99 – 111. ISBN 978-80-89249-12-1
- PLIŠKOVÁ, A. (2007) Náčrt histórie, súčasnosti a možnej perspektívy Oddelenia rusínskeho jazyka a kultúry Ústavu regionálnych a národnostných štúdií PU. In: Plišková, A. (ed.) *Jazyková kultúra a jazyková norma v rusínskom jazyku*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, s. 5 – 22. ISBN 978-80-8068-710-6
- PLIŠKOVÁ, A. (2009) Rusinistika na Prešovskej univerzite. In: КОПОРОВА, К. (Ед.) *Studium Carpato-Ruthenorum 2009. Штудії з карпаторусиністики*. Prešov: Prešovská univerzita – Ústav rusínskeho jazyka a kultúry, s. 126 – 131. ISBN 978-80-555-0104-8
- PLIŠKOVÁ, A. (2012) Ústav rusínskeho jazyka a kultúry Prešovskej univerzity v Prešove. In: *Prešovská univerzita v Prešove (1997 – 2012). Pamätnica k 15. výročiu vzniku univerzity*. Zost. KÓNYA, P. a kol. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, s. 216 – 219. ISBN 978-80-555-0729-3
- PLIŠKOVÁ, A. (2014) PU v Prešove bude mať unikátnu knižnicu karpatorusínistiky. In: *NA PULze : Časopis PU v Prešove*, VII, 1, apríl 2014, s. 11 – 13. ISSN 1337-9208
- ПЛІШКОВА, А. (2018) Зачінає ся нова етапа високошкольської русиністики. In: *Русин*, XXVIII, 5, с. 1 – 2. ISSN 1339-5483
- Publikačná činnosť 1998 – 2018*. (2018) Zost. A. Plišková. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove – Centrum jazykov a kultúr národnostných menšín – Ústav rusínskeho jazyka a kultúry. 104 с. ISBN 978-80-555-2054-4

Література

-аз- [А. Зозуляк] (2010) Далша вызначна подія. In: *Народны новинкы*, XX, 24, с. 1.

А.З. [Александр Зозуляк] (2016) Інститут русинського языка і

Першыраз вышла бiблiографiя робiтників Інштiтуту русиньского языка і культуры Пряшiвской унiверзiты за рокы 1998 – 2018

Рiк 2018 ся несе в дусi святкованя 20-рiча високошкольскої русинiстiкы на Словакiї.

1. септембра 2018 минуло 20 рокiв од заложiня Інштiтуту народностных штудiй і чужiх языкiв на Пряшiвскiй унiверзiтi, частiв котрого ся стало Оддiлiня русиньского языка і культуры як перша високошкольска научно-педагогiчна iнштiтуцiя на Словакiї по роцi 1989. Оддiлiня выникло з iнiцiативы челных представителiв русиньской народностной меншыны iз наiмом вихованя і навчаня прiмарно учiтелiв русиньского языка і культуры, научного баданя языка, лiтературы, культуры і iсторiї карпатських Русинiв і публiкованя выслiдкiв научного дiятельства робiтників Пряшiвской унiверзiты в Пряшовi з узко шпецiалiзованої области познаня – **карпаторусинiстiкы**. Тота научна дiсциплiна загорнюе передовшыткым языковы вопросы русиньского языка як сiстемы, вопросы кодiфiкацiї того мiнорiтного языка, языко-научну компаратiстiку, проблемы фунгованя русиньского языка в контекстi вецеязычности і в контекстi виходу і западославянських языкiв, соцiолiнгвiстiку, значiть, вопросы споены з функчными сферами русиньского языка, але таксамо iсторiю русиньского языка, iсторiю русиньской лiтературы, iсторiю карпатських Русинiв iтд.

Од року 1999 Унiверзiтна книжниця Пряшiвской унiверзiты зачала регуларно евидовати і публiкачне дiятельство з области карпаторусинiстiкы як **новой научной дiсциплiны в подмiнках Пряшiвской унiверзiты (ПУ)**. Першы публiкацiї з русиньского языка і соцiолiнгвiстiкы были заевiдованы од першых двох научно-педагогiчних робiтників Оддiлiня русиньского языка і культуры Інштiтуту народностных штудiй і чужiх языкiв ПУ – доц. ПгДр. Василя Ябура, к. н., і ПгДр. Анны Плiшковой. Аж о сiм рокiв пiзнiше ку ним поступно зачiнають прибувати новы мена – Мгр. Алена Блыхова, ПгДр. Кветослава Копорова, ПгДр. Марiя Мальцовска, Мгр. Валерiй Падык, к. н., проф. ПгДр. Юлiя Дудашова, др. н., ПгДр. Марта Бенькова, ПгД – а з нима і новы области замiряня: на iсторiю русиньской лiтературы, проблематiку одборного і умелецкого перекладательства, диалектологiю, компаратiстiку славянських языкiв iтд. **iз вшыткых уведжених робiтників Унiверзiтна книжниця ПУ евидуе почас спомянутого 20-рочного перiоду контiнуалне і непереставаюче публiкачне дiятельство з карпаторусинiстiкы лем єдного зо спомянутых робiтників – доц. ПгДр. Анны Плiшковой, ПгД.** Публiкачне дiятельство далшых робiтників ПУ, котре є замiряне на народностны языкы і культуры,

почас спомянутого перiоду фунговало в рамках iнштiтутiв iз рiзными назвами – Інштiтут народностных штудiй і чужiх языкiв ПУ (1998 – 2006), Інштiтут региональных і народностных штудiй ПУ (2006 – 2008), Інштiтут русиньского языка і культуры (2008 – 2015), Інштiтут русиньского языка і культуры Центра языкiв і культур народностных меншын ПУ (2015 – дотеперь) – Унiверзiтна книжниця (УК) ПУ евидовала в конкретных перiодах, в котрых у рамках даных iнштiтутiв робили люде у встановленiм тыжденнiм робочiм часi. **За 20-рiчний перiод УК ПУ заевiдовала 564 публiкачных єдиниць робiтників, котры организачно были задiлены на высше уведжених робочiх мiсця,** подля категорiй у згодi з выглашков Министерства школства, науки, баданя і шпорту Словацькой републикы ч. 456/2012 З. з. о у централнiм регiстрi евиденцiї публiкачного дiятельства і централнiм регiстрi евиденцiї умелецкого дiятельства. То значiть, же каждорiчно Унiверзiтна книжниця ПУ заевiдовала в середнiм коло 30 публiкачных єдиниць – научных, одборных і умелецкых работ, котры были выданы як научны монографiї, високошкольскы учебники і одборны книжны публiкацiї в домашнiх і заграничных научных часописах і зборниках, причiм **дакотры были заевiдованы у свiтовых научных датабазах „WoS“ і „Scopus.“** Iстым выповiдним оцiнiнiєм якосты заевiдованих єдиниць з карпаторусинiстiкы суть цiтацiї публiкацiй уведжених авторiв домашнiма і заграничними науковцями, котры таксамо суть регiстрованы в рiзных свiтових научных датабазах. **Вызначным моментом про будучность карпаторусинiстiкы є главно молода генерацiя науковцiв, абсолвентiв вшыткых трiх високошкольских програмiв на базi русиньского языка і лiтературы, котры до научно-педагогiчної практикы приходять сiмболiчно в роцi 20-рiча високошкольскої русинiстiкы в Словацькiй републицi.** Їх научны работы як iнтерных докторандiв Інштiтуту русиньского языка і культуры ПУ суть частiв того книжного выданя публiкачного дiятельства. Записы публiкачных єдиниць походять iз датабазы Евиденцiї публiкачного дiятельства ПУ, котры зробила Унiверзiтна книжниця ПУ в Пряшовi подля платных нормативiв.

За iх приступ ку публiкацiям, то значiть, за выданя окремой бiблiографiї з области карпаторусинiстiкы про потреби презентацiї Інштiтуту русиньского языка і культуры Пряшiвской унiверзiты в одношiню к 20. рочницi високошкольскої русинiстiкы на Словакiї веджiню Унiверзiтної книжницi Пряшiвской унiверзiты щiро дякуеме.

ПОЗДРАВЛІНЯ РУСИНІВ на рік 2018 ч. 6

Дорогы читателі,

в минулім числі Поздравліня Русинів сьме вам представили найновшу творчость писателів: **Миколая Ксеняка** з Ружомберку, родака із села Камюнка, **Штефана Смолея** із Меджілаборець, родака із села Рошківці, **Осифа Кудзея** з Нягова, родака із того села, як і **Юрка Харитуна** із Кежмарку, родака із села Остружніця, котрым Академія русиньской културы в СР в 2018 році выдала самостатны книжки.

Теперь вам нукаме інформації і выбраны поезії і прозовы творы з книжок трёх наших юбілантів-писателів: **Михайла Гиряка** (приповідка), котрый жыє і творив у Пряшові, родака із села Пыхні, **Штефана Смолея** (любовна поезія), як і **Марії Гіровой** (патріотічна поезія) із Снины, родачкы із села Руське. На конець сьме выбрали в часі передрождественнім духовну поезію **Осифа Кудзея** з книжки Пацеры.

Вірю, же наша літературна прилога вам в холодных осінніх днях принесе холем ку тепла і потішіня.
Приємне читаня.

А. З.

ПгДр. Марія МАЛЬЦОВСКА: Спомин на знамого науковця-фолклорісту ПгДр. Михайла ГИРЯКА, к. н. (27. 11. 1933 – 20. 3. 2007)

ПгДр. Михайло Гиряк, к. н., ся народив у селі Пыхні, окр. Снина, у многочисленній родині.

Основну школу выходив в роднім селі. В 1952 році скінчив Штатну руську гімназію в Гуменнім. По матурі 20. юна 1952 робив як книговик і учитель руського языка на учіліщу штатных робочіх залог при заводі Вігорлат в Снині. Попри роботі екстерно штудовав на Педагогічній

факулті Словацькой універзіты в Пряшові. У 1953 році зачав штудовати український язык і літературу на філологічній факулті Высокой педагогічної школы в Пряшові, яку скінчив у 1957 році. Як штудент праксовав у прашівській українській редакції Дружно вперед. По піврічній воєнській службі в Прахатіцях в Чехах вернув ся до редакції, де за два роки написав коло 200 часописных статей. Дакотры з ёго матеріалів мали фолклорный характер. Заслугов Івана Мациньского, М. Гиряк наступив до української редакції Словацького видавательства у Пряшові, де в тім часі робив і визнамный русиньский писатель Михайло Шмайда. Стады одходить М. Гиряк на Філософічну факулту універзіты П. Й. Шафарика в Пряшові на катедру українського языка і літературы. Як одборный асістент став ся інтерным аспірантом Філософічної факулты Універзіты Коменського в Братіславі, де му із фолклорістики був школителём професор, Др. Андрей Меліхерчік, к. н. По обгаєбі кандидатської дізертації (1965) цілый свій творчий потенціал присвятив збераню і опису русиньского фолклору выходной Словакії.

Як мож характеризовати ёго місто у выскумі русиньского фолклору? Такый вопрос сьме му дали іщі за ёго жывота, кедь славив свою сімдесятку. Одповідь є інтереснов і про днешнёго читателя.

– Тяжко говорити о мойй ролі в русиньскім фолклорі на Словакії, – повів нам у 2003 році почас ослав своїх сімдесятых народенин. – О тім можуть говорити іншы люде в близкій ці далекій будучности. В роботі каждого выскутника, як в роботі каждого чоловіка, найдуть ся і плюсы, і мінусы. Залежить од того, чого буде веце. Важным є сумліня чоловіка. Лем він може знати, ці за свій жывот выдав із себе выштыко, што выдати мав, ці пожертвовав ся служіню народови, з якого вышов, у повній, половічній або лем в якійсь незначній мірі. Нескромно повіджено – на мій осуд вытало про Русинів на полю выскуму іх фолклору зробити якнайвеце. Ці то буде звучати так або сьяк, але видить ся мі, же в таких

умовлях, котры познаме із 60-ых і 80-ых років минулого стороча, кедь квазіінтернаціоналізм дусив або задусив каждый прояв добрі думаного націоналізму, мнов не было зробленого мало. Русины Пряшівщини, главно їх творча інтелігенція (В. Латта, Ю. Геровський, В. Зогуляк, І. Маціньський, М. Дубай, Ш. Гапак, А. Фариніч і ін.) свого часу снажили ся в якнайшырших масштабах проштудовати народну культуру Русинів Словакії. То была друга половина 40-ых і 50-ых років 20. стороча. У 60-ых роках прихьленці народной культуры Русинів Словакії (напр., І. Маціньський) снажили ся приближыти Русинів світовій культурі через якнайшырший їх выскум. Практика указала, же колектівным способом такый выскум не мож робити. Ту ся вказав перспективным „словый“ выскум фолклору. Індівідуалный выскум языка прияв В. Латта (а мав успіх). Таку методу прияв і я при выскумі народных приповідок Русинів Словакії (тогда їх называли Українцями – М. М.). Така метода была єдно з важных аспеків на досягнутя ціля – выдати 7. томів русиньских народных приповідок Словакії. Теперь мож з гордостев повісти, же нелегкий ціль був нелем досягнутый, але посиленый і далшыма роботами, звязаныма з ним. Русины із своіма приповідками ся зарядили до ряду європейских народів, приповідкарська традиція яких была выскумана уж в 20. сторочу. Сповніня того ціля мож поважовати може за мій найвекший успіх. А то не зато, же то зробив я, але зато, же уж в дуже перетехнізованім світі не загнула русиньска народна приповідка а з нєв і русиньскы приповідкарі. У выданных приповідках жыють нашы приповідкарі – Русины выходной Словакії. Русины люблять нелем приповідкы, але і співанкы, і шырокий родинный обряд. На тім полю я робив, як іншы нашы фолклорісты: Ю. Костюк, Ю. Цімбора, А. Дулеба, М. Шмайда і ін.

Днесь знаеме, же в особі фолклорісты Михайла Гиряка Русины мають великого кодователя русиньского фолклору, єго поетікы. Дякуючі єму, узріли світло світа „Українські народні казки Східної Словаччини“ (тт. 1 – 7, Пряшів, 1965 – 1979). На адресу української назвы своїх приповідок він ся нам высловив свого часу так:

– Няй така назва русиньского читателя не засмуче. Вшыткы знаме, же в 50. – 80-ых роках минулого стороча Русины Словакії з боку штату не мали іншой можности, лем ся презентовати Українцями. Од того ся одводила вшытка їх снага, хоць мушу повісти, же ани дакотры советьскы люде не желали собі українство за границями України. Квазіінтернаціоналізм затискав нелем українське, але і словацьке, русиньське, чеське і под. А такы квазіінтернаціоналісты были і меджі нашыма Русинами. Як советьскы, так і нашы квазіінтернаціоналісты перманентно выголошовали: „Українські землі возз’єднані“. Така формула не доволєвала за границями України нестовати українство, а цалком уж ніт – русинство. Порозумиме то ліпше, кедь собі припомянеме выпродукованный дакотрыма пряшівскыма ученыма такзванный „політичний русинізм“. Але нащастя, на Словакії ся політична ситуація змінила і русиньський фолклор ся справно дефінуе як русиньський. Він такый був все і в моім розуміню.

Михайло Гиряк заповнив русиньску бібліотеку зборником *Співанкы Анны Мацібобовой*, (Пряшів, 1993), зборником *Анны Галгашовой Стружницькыма піснями* (Пряшів, 1993), який він зложыв і приправив до выдання, дале 1. томом *Бібліографії народных спі-*

ванок і народной поезії Русинів выходного Словеньска (Пряшів, 1994), (посмертно му вышов другый том бібліографії за підпоры єго сына Славоміра Гиряка), складав і приправлєвав перший *Русиньський народный календарь* у сполуавторстві (Пряшів, 1995), був автором *учебників про русиньскы школы*. Вшытко то были выдання Русиньской оброды, Русина і Народных новинок.

За помочи сына і Карпаторусиньского научного центра в США у 2015 році вышла му по смерти русиньско-англіцька книжка приповідок під назвов *В сімдесятий семій країні – Карпаторусиньскы приповідкы / In the Seventy-Seventh Kingdom – Carpatho-Rusyn Folktales*.

Спомянули сьме лем даяку часть научно-выскумных работ Др. Михайла Гиряка, к. н.. У творчій шуфладці того продуктивного за жывота чоловіка зістали десятки работ, якы бы сі заслужыли выдання (занимають ся тов думков єго сын Славомір, який планує спрístupнити капіталну роботу свого нянька шырокій читательській громаді). Ці то вже далшы томы споминаной бібліографії народных співанок, народной поезії Русинів выходной Словакії, генеалогію русиньского народопису на Словакії, словник русиньских сел выходной Словакії (краєзнавчо-народописна ретроспектива), сентенції (афорізмы), а тыж велику єго любов – приповідкы. Як знаме, він написав два томы приповідок: 3 краю прадідного, Русиньскы ластівочки.

Не претендуєме вычерпано написати о єдній з найвызначнішых особностей русиньского фолклору, якым, безспорно, був Михайло Гиряк. По прочітаню єго творів, главно приповідок, якы творять гро єго творбы, видиме, же він цілым своїм сердцем любив свій народ, єго традиції, языкову культуру, а про нєго зробив много. Як фолклоріста-выскумник обышов скоро вшыткы русиньскы села, де, надвязуючі на Володимира Гнатюка, записав велике множество фолклорного матеріалу (треба повісти, же в русинстві го не є рясно), є своєю файты єдиным автором, який доказав вложыти до книжок таке множество русиньской народной культуры. Приповідкы – то нелем автентічны записы од конкретных людей, в конкретных русиньских селах, але находиме ай ремаркы автора, де суть описаны приповідкарі, їх характер, быт, способ комунікації і под. З днешней і будучой точки назераня, народописны творы М. Гиряка мають величезный познаваючий і культурно-выховный вызнам як про старшу, так і про наймолодшу генерацію Русинів.

В послідніх роках свого жывота, окрем переживаня за русиньску культуру, етнографію, фолклор і екзістенцію русинства як такого, М. Гиряк активно підпоровав vznik репрезентативной інштитуції русиньского языка і культуры, пару років учів ай русиньський фолклор на Пряшівській універзіті – Інштитуті народностных штудій і чужжих языків. Аж в р. 2008 році був отворений на Пряшівській універзіті самостатный Інштитут русиньского языка і культуры, чога ся уж автор не дожыв. Єго спомины в тяжкых хвілях были обернуты до свого родного села Пыхні, скады го єго добра мати выпроваджовала до світа. І хоць цілый свій плодний жывот пережив в Пряшові із своєю родиню, єго желанєм было одпочівати по смерти у своїх родных Пыхнях. Так ся і стало. **Михайло Гиряк умер в Пряшові 20. марца 2007 року, а був похованный в Пыхнях 23. марца.**

Михайло ГИРЯК

Лишка і Вовк

Де було, там було, було то уж давно, іщі за краля Саса. То було за стародавніх часів, іщі тамтот тыждень у середу, кедь іщі звірята говорили.

Была една Лишка, што ся блукала по селі, помеджі газдівскы землі, і стала на терник. Встряв і терник до ножкы і пішла до єдного газды:

– Выймийте-ле мі тот терничок, выймийте.

Взяв газда і выняв. Пришла до другого газды:

– Сховайте мі тот терничок, сховайте.

Газда взяв, сховав. Та де го сховав, там го сховав, лем до стайні на облак. Куркы рано злітали, тай курка го дзёбла. Прийде Лишка на друге рано:

– Дайте мі тот терничок, дайте.

– Та курка го дзёбла.

– Но та дайте мі за терничок курочку.

Рад-не-рад, газда мусив дати курку. Іде Лишка з тов курочков, іде, прийде до третёго газды.

– Сховайте мі тоту курочку дагде, сховайте.

Газда взяв тай сховав курочку меджі куркы на банты. Курка была чужда і куркы не были присвоєны, тай ся зачали меджі собов кусати. Кусали тоту курку, кусали, аж курка впала з бант меджі свині до кучі, тай свині курку зожерли. Прийде Лишка на друге рано:

– Дайте вы мі тоту курочку, дайте.

Рад-не-рад, газда дав намісто куркы паця. Лишка паця взяла і іде до четвертого газды.

– Ой-те-ле мі тото пацятко дагде сховайте.

І газда дав го меджі пацята до кучі. Паця было чужде, ку пацятам тамтым не было привыкнуте, тай ся зачали кусати і – кучу розвалили. Паця вышло на стайню, пішло помеджі худобу тай кінь го копнув і – забив паця. Та што тепер буде? Прийде Лишка на друге рано:

– Дайте мі тото пацятко, дайте.

– Гм, таке діло ся стало. Паця было чужде, пацята ся кусали і я го дала до стайні, – гварить газдыня. – Кучу пацята розвалили, тай паця по стайни ходило а кінь копнув і – забив го.

– Но, та дайте мі за пацятко коня.

Взяла собі Лишка коня і веде го долов селом. Веде, веде, веде, а насеред села была корчма. А коло корчмы стояли санкы. Тай Лишка собі запрягла до санок коня і йде. Везе ся, везе, але пониже села біжыть Вовк. Пришов к Лишці і гварить:

– Сестрічко-Лишочко, дай мі холем єдну лабку выложыти на тоты санкы. Я бы ся тыж хотів повезти.

– А-а-а, братчіку-Вовчіку, ты бы-сь мі їх поламав.

– А кедь поламлю, та ісправлю.

– Та уж лем там дагде вылож.

Ідуть, ідуть, ідуть, тай зась Вовк гварить.

– Лишочко-сестрічко, дай мі іщі єдну лабку выложыти на санкы.

– Ой, братчіку-Вовчіку, та то бы-сь мі поламав саночки.

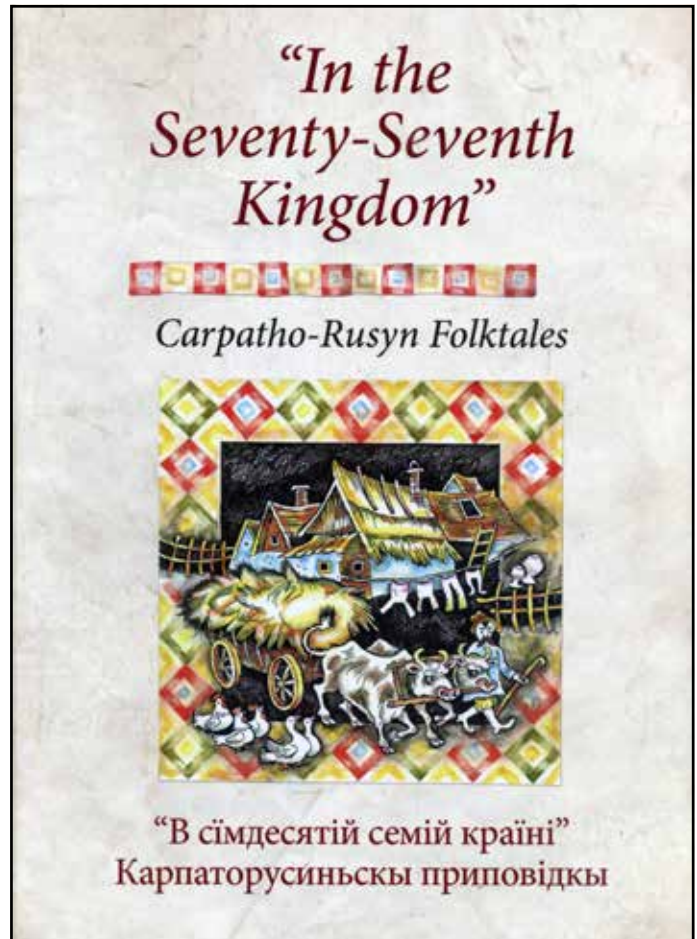
– Кедь поламлю, та ай справлю.

– Но та лем там уж дакус вылож.

Ідуть, ідуть, ідуть...

– А-а-а, сестрічко-Лишочко, дай мі іщі єдну задню лабку выложыти на санкы.

– Е, братчіку-Вовчіку, паламав бы ты, поламав...

– Е, кедь поламлю, та ай справлю.

– Та лем там дагде вылож уж.

Ідуть далше і зась Вовк просить:

– Лишочко-сестрічко, дай мі іщі єдну лабку выложыти, дай на санкы, дай.

– Е, братіку-Вовчіку, ты бы-сь мі їх поламав дочіста.

– Кедь поламлю, та ай поправлю.

– Но та лем там дагде вылож.

І уж ся везуть обидвое. А іщі ся му хвіст волік, тай гварить:

– Сестрічко-Лишочко, дай мі іщі хвіст выложыти. Посмотрь, як ся мі по болоті волочить.

– А-а-а, братчіку-Вовчіку, а не поламлють ся мі саночки?

– А, та кедь поламлю, поправлю.

– Та уж лем там дагде вылож.

Уж Вовк собі сів ку Лишці, і ся везуть. Ідуть, ідуть, ідуть, а санкы тріск, тріск. А Лишка гварить:

– Што то, Вовче?

– Та то оріх єм розкусив. Ідуть далше, ідуть, зась санкы – тріск, тріск, тріск.

– Што то, Вовче?

– Ой, та другый оріх єм розкусив.

– Та дай-ле мі єден.

– То був послідній.

Ей, та ту тріск, там тріск і санкы ся поламали.

Ту Лишка Вовкови гварить:

– Знаш што, Вовче? Ідь ты до ліса а кріч так: „Крива ось, напросто ся теш!“

Вовк пішов до ліса, тай крічіть:

– Проста ось, накриво ся теш!

Вытесала ся – приніс. Справляють – недобра. Та гварить му зась:

– Ідь ты, Вовче, до ліса, а так кріч: „Крива ось, напросто ся теш!“

Вовк пішов до ліса, тай крічїть:

– Проста ось, накриво ся теш!

Вытесала ся ось – принїс. Справляють - недобра.

– Знаш ты што, Вовче? Ты побудь ту коло коня, а я піду до ліса.

Вовк зістав коло коня, а Лишка пішла до ліса і крічїть:

– Крива ось, напросто ся теш!

Вытесала ся ось, вытесала. А закля Лишка пішла крічати, Вовк взяв коня, здер го а до скоры напхав соломы і коликами попідперав. Не стиг коня зожерти, бо Лишку уж было видно з ліса приходити, та го затяг до яругы. Лишка прибїгла, посправляли санкы і крічїть на коня:

– Бє!

Не йде. Втяла коня – упав. Ходить она коло коня, ходить, а Вовк за тот час іщі веце выголоднїв. Тай ідуть на пішо. Місячок світить, а Вовк був уж барз голоден, тай Лишці гварить:

– Ёй, Лишочко-сестрічко, якый я голоден!

А Лишка нашла студенку, до котрой місяць світив, і Вовкови повідать:

– Знаш ты што, Вовче? Кедь ты такый голоден, та похлепч тоту воду а на сподї є грудка сыра, та і зьїш.

Вовк зачав хлептати воду а Лишка за тот час нашла шпунт, тай му ним заткала зад. Вовк выхлептав вшытку воду – сыра нигде. Але Лишка – сыта, бо скору з коня зьїла. Пішли они на друге село, а там свадьба. Музиканты грають, парібци співають. Тай Лишка повідать:

– Знаш ты што, Вовче? Подьме мы на свадьбу.

– Та подьме.

– Та ты ідь до хыжы, сховай са під стїл, а як упаде кість даяка і даякый фалат хлїба, та зьїш. А я піду до коморы.

Тай Лишка пішла до коморы, а Вовк пішов до хыжы. В коморї вшеліячина была. Лишка ся напила палїнкы, потім ся наїла мнєса і колачкїв вшеліякой сорты. А Вовк під столом чекать і ніч там не было. Сидить, тай собі думать: „Што теперь робити?“ І выйде спід стола. Але парібци там танцєвали і котрыйська копнув до нєго. Шпунт із вовка выскочїв – вода ся вылляла. Ледва Вовк на двір вышов, а Лишка уж там.

– Та як, Вовче?

– А-а-а, знаш як? Ніч єм не зожер, і міцно єм голоден. Як єм ішов назад, парібци танцєвали і копнув до ня єден, а шпунт з ня выскочїв, вода ся з ня вылляла. Уж єм не годен дале іти, бо такый єм голоден, як пєс.

Тай ідуть дале. Місячок світить. Смотрять они, а коло церьквы пасуть ся конї. Тай гварить Лишка:

– Знаш ты што, Вовче? Подьме, єдного коня забєме та го зьїме.

Пришли ку конєви і думають, як го забити:

– Та знаш ты, Вовче, што? Я твій хвіст привяжу ку кобылиному хвостови, а я і поїмам за нїдзгрї і забєме мы кобылу.

Лишка привязала до кобылиного хвоста Вовкїв хвіст, а она кобылу поїмала за нїдзгрї. Ту кобыла ся сполошала, страшно зачала скакати. Лишку одшмарила і зачала втїкати, а з Вовком раз по кобылі, раз по землі, бо хвіст був привязаний барз добрі, та не годен був ся спустити. Ледва ся Вовк одвзав од хвоста. Лишка крічїть:

– Гамуй, Боре! Гамуй, Боре!

– Як же я мам гамовати, кедь ся землі не мож дотыкати?

– Я уж дале іти не годен, бо я уж барз голоден і слабый, і збитый.

– Та знаш ты што, Вовче? Кедь єсь такый голоден, та подьме до Сафатовой долины, а я мам там лищата, та ті єдно дам, та го зьїш.

– Но та добрі.

А Лишка собі сіла на Вовка і він і несе. Як уж были близко Лищиной норы, Лишка з Вовка скочїла і шуп до норы. А він і хоп за лабку. Ту Лишка скрічала:

– Хвала богу, же за корїнь, а не за ногу, хвала богу, за корїнь, не за ногу!

А Вовк подумав, же справды за корїнь, не за ногу тримать, тай лабу і пустив. А Лишка пішла до норы і донєсь світом шпекулує.

(Михайло Гиряк (ед.): „В сімдесятиї семїї країні“ – Карпаторусиньскы приповідкы / „In the Seventy-Seventh Kingdom“ – Carpatho-Rusyn Folktales, New York: Carpatho-Rusyn Research Center, с. 2 –12.)

Писатель Лабірської долины Штефан Смолей ославив красний юбілей

13-го септембра 1933-го року народив ся в Рошківцях Штефан Смолей, плодний русиньскый писатель, котрый теперь жыє у Меджілабірцях. Штефан Смолей є лавреатом Премії Александра Духновіча, яку му у 2014 -ім році удїлив Научно-бадательскый центр у США за книжку *Бурї над Бєскадами*, котру выдала Академія русиньской културы в СР (2013, 240 стор.).

Хоць цілый єго жывот уберав ся технїчным напрямом, залюбив ся до писаня, до своєї родной Лабірщїны. До теперь написав выше тїсяч творїв у русиньскім языку – поезію, прозу, афорїзмы, байкы, драматїчны творы і многы тексты співанок, котры творили богатый репертоар співацького, колектїву Лабірчанка. Свої творы публіковав в русиньскых періодїках: *Народны новинкы, Русин, Інфо Русин, Русиньскый народный календарь, Русиньскый літературный алманах і Колысочка*, часопи-

сі про русиньскы діти. Їго поезії были опублікованы у зборниках русиньской поезії *Муза спід Карпат* (1996) і *Тернєва ружа* (2002). Од того часу вышли му уж самостатны творы в русиньскім языку, конкретно:

1. *Чудны думкы (поезія, 2005)*
2. *Не ганьб ся, Русине! (поезія, 2005)*
3. *Юрковы пригоды (проза, 2007)*
4. *Бескідьскы співа (поезія, 2008)*
5. *Нагода або судьба (проза, 2009)*
6. *Людьскы радости і безнадії (поезія, 2011)*
7. *Чудный світ (байкы, 2011)*
8. *Несповнены тужбы (проза, 2012)*
9. *Пригоды із наших сел (проза, 2012)*
10. *Бурі над Бескидами (проза, 2013)*
11. *Афорізмы (поезія, 2014)*
12. *Великий слюб (поезія і проза, 2014)*
13. *Співанкы спід Убочі (співанкы, 2014)*
14. *Чудны пригоды (поезія, 2015)*
15. *Білы маргареткы (поезія, 2015)*
16. *Народны співанкы (співанкы, 2015)*
17. *Чом є то так? (проза, 2016)*
18. *Мамко наша (поезія, 2016)*
19. *Сценкы (проза і поезія, 2016)*
20. *Недописаны стороны (проза, 2016)*
21. *Обычайны слова (поезія, 2016)*
22. *Просьба і понука (поезія, 2017)*
23. *Рошківці – моє родне село (проза, 2017)*
24. *Нечекана навщівка (проза, 2017)*
25. *Запискы обычайного вояка (поезія і проза, 2018)*

З нагоды юбілея – 85 років, хоць пізніше, желае нашому юбілантови міцне здоровя, велике родинне щастя, красны выслідкы у далшім писательскім діяльстві і

надієме ся, же нас потішить іщі даяким своїм твором у русиньскім яьку.

На многая і благая літа!

А. З.

Штефан СМОЛЕЙ

Міла моя

Міла моя,
чом єсь ня зохабила.
Так глубоко
моє сердце зранила.
Я ті вірив,
любив тебе єдину,
і так, міла,
без тебе не загыну.

Міла, зохабила-сь
мене самого.
Місто мене,
нашла-сь собі другого.
Міла моя,
дякую ті за любов,
што єм ходив
так далеко за тобов.

Фалошніцё,
не загыну без тебе.
Найду собі
красше дівча од тебе.
З жалю будеш
сама скоро плакати,

як ты мене
будеш з другов стрічати.

Як ей буду
за рученьку водити.
Горі селом,
долов селом ходити.
А ты будеш,
фалошніцё, скламана,
твое сердце
з жалю пукне до рана.

Ей, порадьте мі, люде

Ей, порадьте мі, люде,
Ці-м добрі зробила,
Же єм уж стала дівчїти,
Школу-м зохабила.

І хлопці за мнов ходять,
Тішу ся із того,
Уж єм сі нашла фраїра,
Посудьте якого.

Были сьме на забаві,
Не знав танцёвати,

Бояв ся за мою руку
Мене потримати.

Парібци і дівчата,
Зачали співати,
А він мене кликав домів,
Же уж хоче спати.

Ей, нашто же мі, боже,
Фраїра такого,
Стала-м собі выберати
Із хлопців другого.

А я свого фраїра
В танцю зохабила,
Втекла-м із забавы домів,
Як бы-м там не была.

Так ся моя забава
В тот вечур скінчила,
Порадьте мі, добры люде,
Ці-м добрі зробила.

Полеть, пташку

Полеть, пташку, полеть,
Далеко за горы,
Однесь моє писмо
Мілій до коморы.

Повідж ей, же жыю,
Же на ню споминам,
О куртый час прийду,
Уж ся домів зберам.

Кедь буде лем сама,
Понагляй летіти,
Пташку, мусиш ся мі
Наскоро вернути.

Пташок довго летів,
Далеко за горы.
Присів на черешню,
Смотрив до коморы.

Міла у коморі
Не сама сиділа.
Другому хлопцёві
До очей смотрила.

Пташок дав ей писмо,
Што мілый написав,
Та на ей одповідь
На черешни чекав.

Міла одписала,
Же уж мать другого,
Уж не мусить іти,
Зайде ся без него.

Пташку было смутні
Таку справу нести.
Знав, же го уж чекать,
Може, ани не спить.

Брате, зармучу тя,
Добры камарате,
І мое серденько
Уж про тебе плаче.

(Штефан Смолей:
Сніванкы снід Убочі,
Свідник: властне выдання,
2014.)

Юбілей писателькы русиньской души Марії Ґіровой

Марія Ґірова, котра днесь жыє у Снині, народила ся 11. септембра 1943 в селі Руське, котре впало за жертву Стариньской гати.

Довгорічна і активна культурна діятелька в русиньскім возроднім русі, русиньска поетка і дописователька русиньской преси і розгласового высыланя про Русинів, основателька співацькых колектівів (Стацінчанка, Старинчанка, Снинчанка, Дубравка, Яворина), авторка многих літературных і фолклорных програмів, членка Сполку русиньскых писателів Словеньска, председкыня Окресной організації у Снині Культурно-освітнёго общества Александра Духновіча, бывша председкыня Окресной організації в Снині Русиньской оброды на Словенську, співачка і декламаторка.

Свої поезії публіковала в русиньскых періодіках: *Народны новынкы*, *Русин*, *Інфо Русин*, *Русиньскый народный календарь*, *Русиньскый літературный альманах*. У 2002 році ей поезія вышла у зборнику *Тернёва ружа*, у 2008 році Марії Ґіровой-Васьковій вышов зборник поезії під назвов *Родне гніздо*, де є надруковано выше 50 красных поетічных творів, меджі котрыма не хыблять спомины на родне село.

З нагоды юбілея желаме нашій юбілантці міцне здоровя, родинне щастя, красны выслідкы у ей далшій культурнім діяльства і надієме ся, же нас потішить іщі даякым зборником поезії.

-акуз-, жрідло: НН Інфо Русин, Народны новинкы Русинів, Словакії

Марія Ґірова-Васькова

О нас, Русиnah

Ці є така рука,
Ці є в світі сила,
Абы на коліна
Русина зложыла?

Не є і не буде
Покы лем світ буде,
Одправіку Русин
Жывь ту, й жыти буде!

Чудуй ся лем, світе,
Як ся прослявляє,
Сніванку і слово
Світом розсїває.

Як соловей в лісі
Щебоче, черькоче,
Своє родне гніздо
Знищіти не хоче.

Хоць діточкы ёго
Порозлітали ся,
До гніздонька свого
З ласков вертають ся.

Не хотять забыти
На своє родненьке:
Сово і обычай
Серцю так близенькы.

На мамину руку,
Няньковы приказы,
На ліс зелененькый,
На прекрасны лазы.

На хлібець предобры
Паску святу, білу,
Во Великдень про нас
Дорогу і мілу.

*Тїшме ся, співайме
Так, як серце каже,
Своє родне, близке,
Взяти сі не дайме.*

*Няй сонічко світить
Вшиткым нам еднако,
няй ненависть щезне
За море, далеко.*

Вірны русиньскому (Ку юбілею кодифікації русиньского языка.)

*Русины, Русинкы,
Краяне, родаци,
Вірю, же не вшиткы
Сьте уже Словаци.*

*Днесь, кедь язык родный
З честёв величае
І на своїх предків
З ласков споминае.*

*Хочу высловити
Лем едно желаня.
Вірны русиньскому
Будьте до сконаня!*

*Храньме наше слово,
храньме і співанку,
Традіції предків
Вплітайме до вінку.*

*Перестаньме ся уж
За своє ганьбити.
Перестаньме з себе
Чудаків робити!*

*Бо каждый розумный
Чоловік на світі*

*Родне своє хранить,
Не дасть му згинути.*

*Ославляйме язык,
Материн, родненькый,
Ославляйме корїнь
Свій гордый, русиньский!*

Русинами будьме

*Што може быти мілше,
Што може быти красше,
Кедь видиш книжкы, новинкы –
А в них слово родне.*

*Красне, слово русиньске,
Азбуков писане,
Од своїх родных предків
З ласков передане.*

*Храньме, не скалічме,
Зниціти не дайме
Тото, што нам близке,
В серцю утримайте.*

*Няй діточкы нашы
Азбуці розумлять,
Няй в своїх букварях
Русиньске находять.*

*Співанку веселу,
Байку, приповідку,
Стишок серцю мілый
Ці розповідь мудру.*

*У выданнях наших
Лем мудрость ноходьме,
Сердцём, душов, тілом
Русинами будьме!*

О роднім краю

*Краю родный, мілый,
Што з тебе зістало?
Лем ліс, деревина,
Та смутна спомина.*

*Де хыжа стояла,
Де росла і грушка,
Там земля зістала
Знищена і пуста.*

*Конарями вітор
Кольше, трепоче,
Ярочками смутно
Водічка гуркоче.*

*Як кебы хотїла
Слово прогварити,
Же на край свій родный
Не треба забыти.*

*На матірь, на няня,
На вшитко родненьке,
Спів і слово наше
Серцю так близеньке.*

*Пишме і співайме,
Радость роздавайме,
На наше русиньске
З ласков памятайме!*

*Бо лем хто у серці
На чутя художный,
Забыти докаже
На кутик свій родный...*

(Марія Гірова-Васькова:
Родне гніздо, Пряшів:
Русин і Народны новинкы,
2008.)

Осиф КУДЗЕЙ

Театер жывота

Жывот є театром а Земля є сценов,
тім реалізачный, так установлено:
сценарь пише Господь горі вічним пером,
люде суть герцями, воля режисером.

Як сьме пришли на світ з маминого лона,
засвітив рефлектор, зняла ся опона,
каждый грать поставу атрактивну, славному –
малых ролей не є, каждый дістав главну.

Гры суть поділены кому як пасують –
дахто дістав драму, дахто комедію,
но не каждый прияв свою ролю з ласков,
дахто камуфлує, бере дві-три маски.

Хтось ся тримле тексту, хтось імпровізує,
сценарь Заповідей Божых ігнорує,
дахто еґоїста, дахто розумніший –
не грать лем за себе, но шепче і іншим.

Коли ся гра скончіть (чоловік доконать).
рефлекторы згаснуть, упаде опона,
Порота выявить свої реакції –
дахто зожне пискот, дахто овації.

Хтось в небесах буде на амфітеатрі,
а хтось без анґажма – не грав як ся патрить;
в раю мать „Оскара“ актер Богу любый,
а злый – ганьбу в пеклі, де скрегочуть зубы.

На праздник св. Николая

Днесь подля старого звичаю
дїти дарунки діставають.
Радость панує – то зато,
бо святыї Николай мать свято.

Знаме о нїм з традиції,
же жыв в Мірах і Ликії,
бідным роздавав дары –
так нам свідчать книги стары.

Списана там правда цїла,
же творив чудесны дїла.
По смерти свята Церьков ёго
выголосила за святого.

Зато і в теперішнім часї
мать місце на іконостасї,
а хто го просить з серцём чїстым,
того заступить перед Хрїстом.

Мы пришли до церькви рады,
не про цукрики, чоколады,
но з любви к отцю Николаю,
няй то вшыткы добрі знають.

Переміг святитель Хрїстів
блуды твердых атеїстів,
што довгы рокы нам насилу
дїда Мороза голосили.

Святыї отче, Николаю,
ты перебуваш з Хрїстом в раю,
твої уста молитвы повны
просять нам дары духовны.

Выпрось нам, отче Николаю,
спокій, злагоду в нашім краю:
няй брат возлюбить свого брата,
няй буде єдна Церьков свята.

Благослов красну, русиньску
бісїду нашу материньску,
помож нашому народу,
святителю із виходу.

Не дай нам впасти до біды
няй ту не ведуть ей слїды:
выпрось хлїба насущного
про чоловіка каждого.

Загой в душах наших раны,
дай силы протів сатаны,
отворь нам небесны браны,
а будеме обдарованы.

Бо ты, отче, і Марія,
наша велика надїя,
днесь тя прошу з дїточками,
выслухай тоты просьбы. Амінь.

Віра

Віра, то задаток думы,
то є рентген духа,
голос, котрый не заглушиш,
манна в добї суха.

Віра, то є дар од Бога,
то мотор жывота,
прародічовска честнота,
на щастя залага.

Віра, то є покаяня,
то молитва щїра,
то твоєї мудрости міра,
духовне взростаня.

Віра, то певне корїня,
то дых давных віків,
міцный фундамент спасїня,
вінець мучеників.

Віра, то жывот в злагодї,
почливости плоды,
свята хоругва слободы,
Кіріл і Мефодїй...

Новорічна молитвочка

**Благослови, Господи, вінець року того,
приходжай до родин і храни їх од злого,
няй в них запанує любов і злагода.
а грызота счезне як доджова вода.**

**Додай нашым людём істоты, смїлости,
няй ся не зрїкають своєї народности,
няй ся уж не ганьблять за слово мамине,
няй нас буде веце, як тот рік помине.**

**Май охранны руку над народом нашым,
няй вірны овечкы не будуть без пашы,
няй ся нам друкують книжки, переклады,..
няй суть по нашому одправы обряду.**

**Влїй до наших сердець надїю і силу,
жебы там не взышло, што сїють насилу.
Приговорь ся за нас, Мати Ісусова,
няй і в наших церьквах є слобода слова.**

**Господи, Боже наш, мы по твоїм боку
обстали в напастях неєдного року.
А днесь тя просиме, о, Божый Сыночку,
май нас під охранов і в тім новім рочку.**

(Осиф Кудзей: *Пацеркы*, Пряшів: Русин
і Народны новинкы, 2008.)

Переклади легіслативу до языків народностных меншын

Уповномочений влады СР про народностны меншыны ПгДр. Ласло Буковский кінцём януара 2018 створив порадыны робочі группы про окремы народностны меншыны з цілём зладити практіку з платным законом о вжываню языків народностных меншын. Формованя порадыных одборных групп было детерміноване потребов зліпшыти уровень одборной і методічної помочі і приготовити переклады основных правных норм, урядных формуларів і єднотной одборной термінології.

Створіня окремых робочіх групп было мотивоване фактом, же в практічнім животі народностных меншын абсолютно хыблять урядны переклады законів і двойязычны формуларі, або уж ествуючі переклады часто не досягають становлены одборны крітерії, наслідком чого доходить к недостаточній реалізації двойязычности в уряднім контактї. Уповномочений влады СР про народностны меншыны од створіня пятёх самостатных робочіх групп (мадарьской, ромской, русиньской, україньской і німецькой) чекать зліпшіня реалізації двойязычности в урядній сфері. Членами робочіх групп суть одборници (лінгвісты, юристы, тлумачници) із даных народностных меншын. Русиньску робочу группу творять: доц. ПгДр.

Анна Плішкова, ПгД. – високошкольска доцентка русиньского языка, Мгр. Мартін Дуфала, ПгД. – високошкольський одборный асістент з области права, Мгр. Петро Медвідь – тлумачник, педагог. Робочі группы до кінця августу 2018 мали зроби-ти переклады найвызначнішых легіслативных норм, дотыкаючіх ся народностных меншын: Уставы СР, Закона о вжываню языків народностных меншын ч. 184/1999 З. з. враховано ёго пізнішых двох новых формулацій, Закона о штатнім языку ч. 270/1995 З. з., Закона о Фонді на підпору культуры народностных меншын ч. 138/2017 З. з., Рамкового договору на охрану народностных меншын ч. 160/1998 З. з., Европской харты регіональных або мінорітных языків ч. 588/2001 З. з.

З оглядом на розшырїня інформованости Русинів о обсягу даных законів, вирішили сьме їх переклады до русиньского языка опубліковати в нашім часописі, а тым і понукнути можность шыршой діскусії о русиньскій термінології.

Другый із готовых перекладів є Европска харта регіональных або мінорітных языків, переклада-тельков котрого є доц. ПгДр. Анна Плішкова, ПгД.

588/2001 З. з.

Ознамліня

Міністерство заграничных діл Словацькой републики ознамує, же 5. новембра 1992 была в Штрасбургу отворена на підпис членьским країнам Рады Европы харта регіональных або мінорітных языків. В мені Словацькой републики была харта підписана в Штрасбургу 20. фебруара 2001. Народна рада Словацькой републики схвалила приятя харты 19. юна 2001 на основі резолюції ч. 1497 з 19. юна 2001. Президент Словацькой републики харту ратіфіковав 20. юла 2001. Ратіфікачный документ был переданый депозитарєви, генералному таємникови Рады Европы, і зареєстрованый ним 5. септембра 2001. Харта платить од 1. марца 1998 на основі Статі 19 абз. 1. Про Словацьку републику харта буде платити од 1. януара 2002 на основі Статі 19 абз. 2.

ЕВРОПСКА ХАРТА регіональных або мінорітных языків (2)

(Продовжіня з попереднёго чїсла.)

Статья 10

Адміністративны органы і посполны службы

1. На адміністративных теріторіях штату, де кїлькостъ жыючіх ужывателів регіональных або мінорітных языків дає право на приятя ниже уведженых кроків, і выходячі із сітуації каждого языка, сігнатарьскы країны ся завязують, кедь є то може,

а) і забезпечіти, жебы адміністративны органы хосновали регіональны або мінорітны языки, або

ii) забезпечіти, жебы урядници хосновали регіональны або мінорітны языки в контактї з особами, котры ся на них обернуть в тых языках, або

iii) забезпечіти, жебы вжывателі регіональных або мінорітных языків могли предложыти устны або писомны жадости, як і дістати одповідь в тых языках, або

iv) забезпечіти, жебы вжывателі регіональных або мінорітных языків могли предложыти устны або писомны жадости в тых языках, або

v) забезпечіти, жебы вжывателі регіональных або мінорітных языків могли правоплатно предложыти документ в тых языках,

б) дати к діспозіції жытелям найчастїше вжываны урядны тексты і формуларі в регіональных або мінорітных языках або в двойязычній верзїї,

ц) доволити адміністративным органам конціповати документи в регіоналнім або мінорітнім языку.

2. Покры іде о містны і регіональны органы, на теріторії, де жыє така кїлькостъ вжывателів регіональных або мінорітных языків, котра дає право приятя ниже уведжены крокы, сігнатарьскы країны ся завязують забезпечіти і/або підпорити

- а) хоснованя регіональных або мінорітних языків в штурктурах містных і регіональных органів,
- б) можность, жебы вживателі регіональных або мінорітних языків могли предложыти устны або писемны жадости в тых языках,
- ц) публікованя урядных документів регіональных органів таксамо в приналежных регіональных або мінорітних языках,
- д) публікованя урядных документів містных органів таксамо в регіональных або мінорітних языках,
- е) хоснованя регіональных або мінорітних языків на засіданях регіональных органів, причім можность хоснованя офіціального (-ых) языка (-ів) штату тыж зістає захована,
- ф) хоснованя регіональных або мінорітних языків на засіданях містных органів, причім можность хоснованя офіціального (-ых) языка (-ів) штату тыж зістає захована,
- г) хоснованя або перебераня традичных і адміністрацівных містных назвів у регіональных або мінорітних языках, і кедь треба, то ведно із назвама в офіціалнім (-ых) языку (-ах).

3. З оглядом на посполны службы реалізваны адміністрацівныма органами або нима уповномоченыма особами сігнатарьскы країны ся завязують на теріторіях, де ся хоснують регіональны або мінорітны языки, в залежності од статусу каждого языка і кедь є то можне:

- а) забезпечіти, жебы ся в процесі служб хосновали регіональны або мінорітны языки, або
- б) доволити вживателям регіональных або мінорітних языків предложыти жадость і дістати одповідь в тых языках, або
- ц) доволити вживателям регіональных або мінорітних языків предложыти жадость в тых языках.

4. З цілём імплементавати установліня приятых абзаців 1, 2, 3, сігнатарьскы країны ся завязують пріяти єден або веце з наслідуючіх кроків:

- а) забезпечіти пожадованый переклад або тлумачіня, кедь ся то жадать,
- б) здобывати, а там де є то потребне, школити урядників і других робітників посполных служб,
- ц) кедь є то можне, позітивно одповісти на жадости робітників посполных служб, котры знають регіональный або мінорітний язык, быти делегованым на теріторію, де ся тот язык хоснує.

5. Сігнатарьскы країны ся завязують на основі жадости доткнутых особ, доволити їм хосновати або перевязати прызівско в регіональных або мінорітних языках

Статья 11 **Масмедіі**

1. Сігнатарьскы країны ся завязують про вживателів регіональных або мінорітних языків на теріторіях, де ся тоты языки хоснують, і подля статусу каждого з языків в розягу, в якім суть урядны органы прямо або непрямо компетентны, мають правомочі або повнять в тій області даякы задачі, решпектуючі притім прінціпы незалежности і самостатности масмедіі,

а) кедь радіє і телевізія повнять роль верейноправных масмедіі:

- i** забезпечіти основаня ходем єдной радієстаніці і єдного телеканалу в регіональных або мінорітних языках, або
- ii** підпоровати і/або помочі основати ходем єдну радієстаніцію і єден телеканал в регіональных або мінорітних языках, або
- iii** пріяти вгодны крокы, жебы операторы понукали

програмы в регіональных або мінорітних языках, б)

i підпоровати і/або помочі основати ходем єдну радієстаніцію в регіональных або мінорітних языках, або

ii підпоровати а/або помочі реалізаціі періодічного высыланя радієпрограмів в регіональных або мінорітних языках,

ц)

i підпоровати а/або помочі основати ходем єден телеканал в регіональных або мінорітних языках, або

ii підпоровати і/або помочі реалізovati періодічне высыланя телепрограмів в регіональных або мінорітних языках,

д) підпоровати і/або помочі вырабляти і шырити звуковы і аудіовізуалны творы в регіональных або мінорітних языках,

е)

i підпоровати і/або помочі основати і/або утримати ходем єдного періодіка в регіональных або мінорітних языках, або

ii підпоровати і/або помочі сістематічно публіковати статі в періодіках в регіональных або мінорітних языках, ф)

i фінанцовати міморядны выдавки тых масмедіі в регіональных або мінорітних языках всягды, де в общім закон доволіне фінанчно підпоровати масмедіі, або

ii апліковати екзістуючі установліня о фінанчній підпорі і на выробу аудіовізуалных творів в регіональных або мінорітних языках,

г) підпоровати едукацію журналістів і других робітників про масмедіі, котры хоснують регіональны або мінорітны языки.

2. Сігнатарьскы країны ся завязують гарантовати слободу прямого пріяня радіє- або телепрограмів із сусідніх держав в языку, котрый ся хоснує в єднакій або близкій формі регіональному або мінорітному языку, і не сперати переносу програмів радіє- і телестаніць зо сусідніх держав в уведженім языку. Далє ся завязують забезпечіти, жебы не настали ниякы окліщія слободы прояву і вольного току інформаціі в пресі, котрый хоснує язык в ідентічній формі або близкій регіональному або мінорітному языку. Реалізація уведженой слободы, зато бо обсягує повинности і одповідности, може підлігати даякым формалітам, условіям, окліщіяням або санкціям, котры становлює закон і суть потрібны в демократічнім обществі в інтересах народной безпечности, теріторіальной компактности або посполного порядку, як превенція проти непорядку і злодійству, на охрону здравя і моралкы, на охрону репутаціі або прав других, як превенція проти шыріню тайных інформаціі або на утриманя авторіты і обектівности юстіціі.

3. Сігнатарьскы країны ся завязують забезпечіти, жебы інтересы вживателів регіональных або мінорітних языків мали заступліня або жебы ся з нима ходем раховало в органах, котры мож створити в згоді зо законом гарантуючім слободу і плураліту масмедіі.

Статья 12

Културне діятельство і културны інштитуціі

В одношію ід културным актівітам і културным інштитуціям – главно к бібліотекам, відеотекам, културным центрам, музеям, архівам, академіям, театрам і кінам, як і к літературным творам і кінематографічній продукціі, к народній културній творчости, фестівалам, културному

промыслу враховано, *inter alia*, схоснованя новых технологій – сігнатарьскы країны ся завязують на теріторіях, де ся уведжены языки хоснують, в розсягу, в якім суть урядны органы компетентны, правомочны або мають в даній сфері даяку задачу,

а) підпоровати проявы і активіты характерістичны про регіональны або мінорітны языки, як і підпоровати розлічны приступы к творам в тых языках,

б) в розлічній формі підпоровати в других языках приступ ід творам в регіональных або мінорітным языках спомаганём і розвоём перекладательской работы, дабінгу, пост-сінхронізації і виробов титулків,

в) підпоровати в регіональных або мінорітных языках приступ ід творам в других языках спомаганём і розвоём перекладательской работы, дабінгу, пост-сінхронізації і виробов титулків,

г) забезпечіти, жебы організації одповідны за розвой і підпору розлічных форм культурных активіт в адекватній мірі загорнули знаня і хоснованя регіональных або мінорітных языків і культур до активіт, котры організують або підпоровують,

д) робити крокы з цілём, жебы організації одповідны за розвой і підпорованя розлічных форм культурных активіт мали к діспозиції персонал, котрый добрі знає приналежный регіональний або мінорітний язык, як і язык (-ы) других жытелів,

е) підпоровати пряму участь репрезентантів ужывателів даного регіонального або мінорітного языка при створёваню культурных інштитуцій і планованю культурных активіт,

ж) помагати і/або злегшыти створіня єдного або веце органів компетентных зберати, архівовати і уводити або выдавати творы в регіональных або мінорітных языках, з) кедь треба, то створити і/або підпоровати і фінанцовати перекладательскы службы і баданя термінології, главно з цілём утримованя і розвоя належной адміністративной, торговой, економічної, соціальной, технологічной або юридічной термінології в регіональном або мінорітнім языку.

2. В областях, де ся традично не хоснують регіональны або мінорітны языки, сігнатарьскы країны ся завязують, кедь на даных теріторіях жые достаточна кількість ужывателів регіонального або мінорітного языка, забезпечіти можности, підпорити і/або забезпечіти вгодны культурны активіты або інштитуції в навязности на попередній абзац.

3. Сігнатарьскы країны ся завязують при аплікації своєї культурной політики в заграничу створити вгодный простор і про регіональны або мінорітны языки і їх культурны проявы.

Статья 13

Економічний і соціальний живот

1. Односно економічных і соціальных активіт сігнатарьскы країны на цілій своїй теріторії ся завязують:

а) еліміновати зо свого правового порядку вшыткы установлїня, котры без причіны заказують або окліщують хоснованя регіональных або мінорітных языків в документах, дотуляючіх ся економічного або соціального живота, главно в робочіх контрактах і в технічных документах, таких як інштрукції на хоснованя продуктів або інштрументів,

б) заказати уводити додаткы, котры елімінують або окліщують хоснованя регіональных або мінорітных

языків в інтерных нормах фірем і в особных списках холем меджі вжывателями єднакого языка,

в) протестовати проти поступам, цілём яких є одгварити особы од хоснованя регіонального або мінорітного языка у сфері економічных і соціальных активіт,

г) злегшыти і/або підпоровати хоснованя регіональных або мінорітных языків далшыма можностями, які суть уведжены высше.

2. Односно економічных і соціальных активіт сігнатарьскы країны ся завязують, кедь урядны органы мають такы компетенції, на теріторіях, де ся хоснують регіональны або мінорітны языки, і як то є може,

а) загорнути до своїх фінанчных і банковых норм установлїня, котры через поступы корешпондуочі з комерчнов практиков доволять хосновати регіональны або мінорітны языки при выготовлєваню платобных приказів (шеків, зменок атд.), як і других фінанчных докладів, або кедь є то вгодне, забезпечіти реалізацію таких установлїнь,

б) в економічных і соціальных секторах, котры належать прямо під їх контролю (посполный сектор), реалізовати крокы на підпору хоснованя регіональных або мінорітных языків,

в) забезпечіти, жебы інштитуції соціальной старостливости, як шпыталі, старобінці і притулки, давали можность пріяты і старостливости у своїм языку тым особам, котры хоснують регіональний або мінорітний язык, кедь потребують старостливість із здравотных причін, внаслідку високого віку або з других причін,

г) адекватным способом забезпечіти, жебы нормы безпечной работы были выготовлены в регіональных або мінорітных языках,

д) забезпечіти, жебы інформації о правах конзументів, котры выдають компетентны адміністративны органы, были доступны в регіональном або мінорітнім языку.

Статья 14

Черезгранічна кооперація

Сігнатарьскы країны ся завязують:

а) реалізовати платны двойсторонны і многосторонны договори, котрыма суть вязаны і штаты, в котрых ся хоснує єднакий язык в ідентічній або близкій формі, або кедь є то потрібне, снажити ся пріяты такы договори, котры бы мали підпоровати контакты меджі вжывателями єднакого языка в приналежных країнах у сфері культуры, науки, інформацій, фаховой кваліфікації і ціложывотной освіти,

б) доволити і/або підпорити черезгранічну кооперацію главно меджі регіональними або містными органами на хосен регіональных або мінорітных языків, на теріторіях, на котрых ся хоснує єднакий язык в ідентічній або близкій формі.

ЧАСТЬ IV

Аплікація харты

Статья 15

Періодічны справы

1. Сігнатарьскы країны будуть періодічно предкладати генералному таємникови Рады Европы у формі, котру становить Выбор міністрів, справу о своїй політиці на основі части II той харты і о кроках зробленых на аплікацію пріятых установлїнь части III. Перша справа ся мусить предложити до рока од ратіфікації харты данов

сігнатарьсков краінов а наслідуючі справы в трирічных інтэрвалах од першой справы.

2. Сігнатарьскы краіны свої справы опублікують.

Статья 16

Контроля справ

1. Справы предложены генералному таёмникови Рады Европы на основі Статі 15, перевірить Выбор експертів створеный на основі Статі 17.

2. Органы або общества, легально основаны на теріторії сігнатарьской краіны, можуть упозорнити Выбор експертів на проблемы імплементації прытых установлїнь харты сігнатарьсков краінов, впливаючих із части III. Выбор експертів може по конзултації з данов сігнатарьсков краінов акцептовати тоты інформації при приправі справы на основі абзацу 3 той статі. Тоты органы або общества можуть навыше предложыти свої погляды на політику сігнатарьской краіны на основі части II.

3. На основі справ выходячі з абзаці 1 і інформацій уведжєных в абзацу 2, приготовить Выбор експертів справу про Выбор міністрів. К справі ся приложать припоминкы, пожаданы од сігнатарьской краіны, а Выбор міністрів ей може опубліковати.

4. Справа выготовлена на основі абзацу 3 мала бы обяговати главно пропозиції Выбору експертів про Выбор міністрів, котрый на їх основі выготовить потребны рекомендації про єдну або про вєце сігнатарьских країн.

5. Генералный таёмник Рады Европы приготовить кажды два рокы деталну справу про Парламентну громаду о імплементації харты.

Статья 17

Выбор експертів

1. Выбор експертів є зложеный із шпеціалістів, причім каждая сігнатарьска краіна має єдного члена, котры суть выменованы Выбором міністрів із списку пропонованых особ данов сігнатарьсков краінов, суть то абсолютно бездоганны особы і рєшпектованы шпеціалісты на вопросы, котры регулує тота харта.

2. Членове wyboru суть выменованы на період шестєх років і можуть быти зволєны знова. Член wyboru, котрый не може закінчіти свій мандат, буде вымінєный на основі процедуры уведжєной в абзаці 1, а новый член буде рєалізовати мандат у звышнім періоді свого попередника.

3. Выбор експертів прийме правила своїх засідань. Ёго адміністративны службы забезпечіть генералный таёмник Рады Европы.

Часть V

Заклучны установлїня

Статья 18

Тота харта є отворена на підпис члєньским штатам Рады Европы. Є потребне ей ратіфіковати, прыти або схвалити. Ратіфікачны документы, документы о прытїю або схвалїню будуть уложєны у генералного таёмника Рады Европы.

Статья 19

1. Тота харта набуде платность першый день в місяцю, котрый наслідє по трєх минувших місяцях од дня, коли пять члєньских штатів Рады Европы высловило згуду прыти харту на основі установлїнь Статі 18.

2. Про члєньску краіну, котра высловить згуду імплементації харты пізніше, харта набуде платность першый

день в місяцю, котрый наслідє по трєх минувших місяцях од дня уложїня ратіфікачного документу, документу о прытїю або схвалїню.

Статья 20

1. По набытїю платности той харты може Выбор міністрів Рады Европы вызвати хоцькотрый штат, котрый не є членом Рады Европы, жебы ся став сігнатарєм той харты.

2. Про нову сігнатарьску краіну харта набуде платность першый день в місяцю, котрый наслідє по трєх минувших місяцях од дня уложїня документу о припоїню к харті у генералного таёмника Рады Европы.

Статья 21

1. Каждый штат може при підписаню або уложїню ратіфікачного документу, документу о прытїю, схвалїню або припоїню высловити єдну або вєце претензій к Статі 7 абз. 2 аж 5 той харты. Ниякы далшы претензії уж не мож настолити.

2. Каждая сігнатарьска краіна, котра высловила претензію на основі попереднєго абзацу, може од нєй цалком або счаси одступити посередництвом ознамлїня посланого генералному таёмникови Рады Европы. Одступлїня набуде платность в день, коли ознамлїня прийме генералный таёмник.

Статья 22

1. Каждая сігнатарьска краіна може од той харты хоцьколи одступити посередництвом ознамлїня посланого генералному таёмникови Рады Европы.

2. Одступлїня набуде платность першый день в місяцю, котрый наслідє по шестєх минувших місяцях од дня, коли генералный таёмник прыяв ознамлїня.

Статья 23

Генералный таёмник Рады Европы ознамить члєньским штатам Рады Европы і вшыткым штатам, котры підписали харту,

а) каждый підпис,

б) уложїня каждого ратіфікачного документу, документу о прытїю, схвалїню або припоїню,

в) каждый датум набытя платности той харты на основі Статі 19 і 20,

г) każde ознамлїня прыте на основі Статі 3 абз. 3,

д) хоцьякый далшый акт, ознамлїня або інформацію, котра ся односить к тїй харті.

На доказ того ниже підписаны, котры на то мали повну міць, підписали тоту харту.

Выготовлене в Штрасбургу 5. новембра 1992 в англїцькїм і французькїм языку, причім обидва варіанты суть рівноцїнны, в єднім выготовлїню, котре буде уложєне в архївах Рады Европы. Генералный таёмник Рады Европы пошле овїрєны копії члєньским штатам Рады Европы і каждому штату, вызваному припоїти ся к тїй харті.

Пряшівська грекокатолицька архієпархія святкує. Представили памятную плакету

Двойднёв меджінароднов науковов конференцієв на Грекокатолицькій теологічній факулті Пряшівской універзیتی в Пряшові під назвов **200 років Пряшівського грекокатолицького єпископства 20-го септембра 2018-го року** зачало централне святкованя Юбілейного року Пряшівской грекокатолицькой архієпархії 2018.

Святкованя проходило аж до **23-го септембра 2018**. Пряшівська грекокатолицька архієпархія собі в юбілейнім році припоминає веце історічных подій, главными суть **200 років од основаня єпархії**, котра ся одділила од Мукачовской єпархії, **50 років од обновління церкви в Чехословакії** і **10 років од выголошіня метрополітної церкви sui iuris і піднята Пряшова на архієпархію**.

Взяло участь 30 єпархій

Як інформовав агентуру TASR **владыка Іоан (Бабяк)**, пряшівський архієпископ і метрополіта Словакії, **22-го септембра 2018** ся одбыла главна літургія святковань в базиліці в Лютині. На тоту часть святковань было приголошених 30 єпископів. Гостєм архієрейской літургії був і префект Конгрегації про выходны церкви кардинал **Леонардо Сандрі**, котрый мав проповідь. Меджі 30-ма архієпископами і єпископами были домашні, но і тоты споза граніць.

23-го септембра 2018 ся святкованя завершило в Пряшові церковнославянськов архієрейсков літургієв, котру одслужыли в Катедралнім соборі св. Іоана Хрестителя.

Памятная плакета і поштова знамка

В рамках юбілейного року вышла і памятная плакета (на фотці), котру **19-го септембра 2018** од-презентовали на пресконференції, яка проходила на Архієпархіялнім уряді.

„На переднім боці є мотив деревяной церкви, бо то сімбол нашой церкви. Конкретно іде о Церкву св. Михаїла Архістратиґа у Фрічці із 1829-го року. Тот храм має приближно 200 років, значить маує історію нашой церкви. Перед храмом є зображена ікона Краснобрідьской Богородиці. То далшы і зімболів і того юбілейного року і єдна з найстаршых, і бізовно найкрасшых ікон,“ повів про агентуру протосінкел Пряшівской архієпархії **Любомір Петрик**.

Плакета є выроблена із мосадзи із бронзовов патінов, з низкым рельєфом і діаметром 60 міліметрів. Автором є академічний сохарь **Михал Ґавула** і была зроблена у монетній фабриці в Кремніці.

З нагоды юбілейного року выдала Словацька пошта і поштову знамку в емісії Уменя із датов **19-ый октобер 2018**, на котрій є ікона Краснобрідьской

Богородиці (Позн. ред.: писали сьме о тім у минулім числі Русина). Графіку знамки робив словацькый рытець поштових знамок **Франтішек Горніак**. Її інавгурація є напланована на **10-го новембра 2018** в Катедралнім соборі св. Іоана Хрестителя в Пряшові.

В **октобрі** грекокатолици із Словакії путовали до Рима. В рамках того ся історічно по першыраз одбыла окрема авдієнція грекокатоликів із Словакії у папы римского **Франціска**.

Далшы святочны події продовжують до кінця рока

Далшы активіты суть напланованы на **новембер і децембер**. **9-го аж 11-го новембра 2018** в рамках святковань юбілейного року одбуде ся в Пряшові XXVII. рочник Меджінародного фестивалу духовных співанок візантійского обряду. Тот буде проходити в пряшівскім катедралнім соборі.

11-го децембра 2018 на великій сцені Театру Йо-наша Заборьского в Пряшові одбуде ся святочный галавечур, почас котрого будуть выступати співачкы русинських народных, але і церковных співанок **Анна Сервіцька** і **Моніка Кандрачова**, но і далшы інтерпреты, як, наприклад, оперный співак **Мартін Бабяк**.

80-річчя географа, педагога, русиністы Тібора Міклоша Поповіча (2)

(Закінчіня з минулого цісла.)

В 1976 році прияв участь у роботі Світового конгресу Меджінародного географічного союзу в Москві. Од 1977 року Т. М. Поповіч був 12 раз участником серії конференцій універзитных географів бывших соціалістичных держав, котры ся одбыли в бывшій Советській союзі, Чехословакії, Польщі, Німецькій демократічній републіці, Булгарії і Мадярьску. На тых конференціях 9 раз выступив із рефератом. Окром того, Т. М. Поповіч у Лоджській універзиті в Польщі прочітав реферат о географії текстільного промыслу Мадярьска в 1981 році, а тыж двараз выступав з лекціями о географії міст Мадярьска - у 1981 і 1986 році. В Чехословакії, на Універзиті Коменського у Братіславі, в 1980 році прочітав реферат о географії потравинарьского промыслу Мадярьска, а в році 1987 в місті Ліблице мав реферат о географії текстільного промыслу Мадярьска на коференції, котру організовала катедра економічної географії Універзиты Карловой у Празі.

У тогдышній Югославії Т. М. Поповіч трираз прочітав лекції на сполочных хорватсько-мадярьских колоквиумах у Хорватії: в 1983 році в місті Копривниці, в 1986 році в місті Малай Лошинь на острові Лошинь, в 1990 році в місті Гвар на острові Гвар. У Босні-Герцеговині в Сараєвській універзиті він выступив із рефератом о географії промыслу в Мадярьску. В Белеграді выступив у році 1990 на Інштитуті меджінародной політики держав із лекцієв під назвов: Роль рікы Дунай в економічній жывоті Мадярьска.

В рамках меджінародной сполупрацы меджі Мадярьском і Хорватієв Т. М. Поповіч в 1982 році був на 10-місячній научній стажі в Інштитуті географії Загребской універзиты в Хорватії. Там він штудовав аграрно-промысловы комбінаты, туристіку і морське господарство Хорватії. Почас той стажі Т. М. Поповіч навщівив цілу Хорватію, навщівив вшыткы заселены островы Далмації. Окром того, він дістав можность спознати аграрно-промысловы комбінаты і туристіку у вшыткых інших союзных републіках бывшой федератівной Югославії: Сербії, Македонії, Босні, Герцеговині, Чорній Горі і Словенії. Таким способом він перешов цілу бывшу Югославію.

Сполупраца меджі Будапештськов і Приштінськов універзитов (Косово, Югославія) дала можность Тіборови Міклошови Поповічови двараз быти на научных стажях, а то в Приштіні в роках 1988 і 1989. Почас стажей спознав географічны одлишности Косова як у природнім, так і в економічнім і културнім аспекті.

В 1990 році наш юбілант у рамках меджінародной сполупрацы меджі Мадярьском і Сербієв був і на научній стажі на Географічній факулті Белеградьской універзиты. У Сербії він штудовав аграрно-промысловы комбінаты і туристіку, але тыж даякы інші аспекты економічної географії.

Роблячі на кафедрі Общей економічної географії Будапештської універзиты од 1974 до 1991 року, Поповіч був ведучім виробной практики студентів географів у одборі економічної географії як на території Мадярьска, так і за ей границями. Ёго катедра в рамках сполупрацы

з подобными катедрами Московской, Ташкентської і Самаркадської універзиты дакількораз робила выміну студентських груп. На основі той выміны він зо своїма мадярьскыма студентами-географами робив розлічны выїзды на літню практику, главно до середнеазійских републік бывшего Советського союзу (Узбекистану, Таджикистану, Туркменистану, Казахстану).

Паралелно з основнов работов у часі од 1970 до 1991 року він у вольнім часі робив перекладателя мадярьской туристичной акцієвой сполочности Ібус і допроводжав мадярьскы туристичны группы до бывшего Советського союзу, Югославії, Булгарії, Румунії, Чехословакії, Польщі, Кітаю, Северной Кореї, Монголії, Ветнаму, Турецька.

Т. М. Поповіч од 1989 до 1991 року розшырив собі освіту на посградуалных штудіях Інштитуту про звышнія кваліфікації економів Будапештської економічної універзиты в одборі економіка туристікы. Там здобыв діплом економа туристікы.

Окром географії, Тібора Міклоша Поповіча все веце інтересовало баданя в области економічної історії. У 1991 році він став научным сполупрацювником і учителём Академічного центра про штудії центральной і выходной Европы при кафедрі економічної історії Будапештської економічної універзиты, котра в тім часі была єднов із найпрестижніших высоких школ того типу меджі бывшыма соціалістичными державами Европы. Поповіч в тім центрі од 1991 до 1996 року робив баданя у сфері економічної і сполоченьской історії републік бывшего Советського союзу і Югославії і учів такы предмети, як Економічна і сполоченьска історія держав центральной і выходной Европы у 19. і 20. сторочу і Народностны ідеології і народностны рухы в штатах центральной і выходной Европы 19. і 20. стороча. Т. М. Поповіч почас работы у спомянутім центрі був на научных дорогах до історічных і етнографічных інштитуцій народных академій наук і універзит в Росії (в Москві, Сакт-Петербурдзі), Іжевску (Удмуртія), на Україні (в Києві і Львові), в Естонії (в Талліні і Тарту), Лотишску (в Рідзі), в Литві (у Вільнюсі). Він выступав з лекціями на научных конференціях в Будапешті в 1991, 1992, 1994 році, в Нїредьгазі в 1993 році, на Україні у Львові в 1993 році, Сербії в Белеграді у 1994 році.

У 1995 році Т. М. Поповіч здобыв грант на реалізацію научных бадань в области русиністікы на тему Трасформація русиньской сполочности у 18. – 20. сторочу як бадатель академічного центра од Вседержавной фундації научных бадань Мадярьска. Почас баданя був позбераний богатый матеріал, што дало можность приправити на выданы книжку на тоту тему в мадярьскім языку.

Паралелно з основнов работов **Тібор Міклош Поповіч запойв ся у 1992 році до возродного руху Русинів у Мадярьску, став научным експертом першого русиньского сполоченьского общества під назвов Організація Русинів Мадярьска.** Закон о народностных меншынах Мадярьска, приятый у 1993 році, дав можность органі-

зованню науково-бадальських інститутів народностных меншын. **Ініціатором створіня Русиньского научно-бадальського інституту в Мадярьску став якраз Тібор Міклош Поповіч.**

Русиньскый научный інститут у Мадярьску був заснований 7. мая 1996 року в Будапешті в рамках Академічного центра про штудії центральной і выходной Европы Будапештської економічної універзити і Організації Русинів Мадярьска. **Директором новоствореного інституту був выбраный Тібор Міклош Поповіч.**

У септембрі 1996 року в наслідку тзв. „шоковой терапії“ соціалістично-ліберальной (прокомуністичной) влады Мадярьска на челі з премером Дюлом Горном і ёго міністром фінанцій Лаёшом Бокрошом высше сто високошкольских учітелів і научных сполупрацовників Будапештської економічної універзити было проти їх волі примушено одыйти на пензію. Меджі нима був і Т. М. Поповіч. Од того часу зачав ся пензійный період ёго живота, споеный з роботов у Русиньскім научнім інституті в Мадярьску і участёв у русиньскім русі.

В 1998 році про зміцніня научного характеру споминаного інституту была створена научна рада у зложіню 7 членів. Научна рада была высшим органом інституту, котра мала компетенції выберу ёго директора на 5 років. Інститут не діставав сістематичну фінанчну поміч од державы, зато і сам директор, і ёго сполупрацовници робили на сполоченьских прінціпах. Лем конкурзны гранты давали можности час од часу здобыти фінанчну поміч на зорганізованя і ход научных конференцій, або на выдана публікацій із русиньсков тематиков. У році 2000 научна рада інституту прияла рішіня змінити офіціалну назву інституті на Русиньскый бадальскый інститут в Мадярьску.

Інститут ся занимав русиністичныма баданяма нелем односно Русинів Мадярьска, але і цілой карпатсько-дунайской области. **Під веджінём Т. М. Поповіча за 20 років своёй екзістенції (1996 – 2016) зорганізував 33 научны русиністичны конференції.** Тематами тых конференцій были переважно вопросы історії, етнографії, географії Русинів, в тім контексті были конференції присвячены і даякым русиньскым народным будителям. Т. М. Поповіч выступив на вшыткых спомянутых конференціях інституту.

З ініціативы Т. М. Поповіча інститут на засідані научной рады 11. януара 2000 року прияв рішіня на честь памяти вызначного русиньского історіка, академіка Антона Годинкы, выголосити день 7. фебруара (тогда у 1864 році похрестили Антона Годинку) Днём русиньской науки в Мадярьску. Каждого року в тот день плановало ся організувати **Научны памятны читаня на честь академіка А. Годинкы,** тематика котрых мала быти звязана лем з ёго животом і діятельством. Першы такы читаня были 7. фебруара 2001 року в Будапешті. Од того часу зреалізувало ся 17 такых читань. **Т. М. Поповіч мав лекції на вшыткых тых читанях.**

Русиньскый інститут з ініціативы Т. М. Поповіча на основі рішіня научной рады в 1999 році засновав Русиньску народну школу. Задачов той народной школы было організуваня навчаня про тых Русинів Мадярьска середнёго і старшого віку, а в дакотрых припадах і молодшого віку, котры про розлічны причіны не могли закінчити середні, высокы, а даколи і вісемрічны основны школы. В періоді од 1999 року до 2007 року занята народной школы одбывали ся каждого року і **Т. М. Поповіч сісте-**

матично, каждый рік, читав лекції.

Т. М. Поповіч був єдным із закладателів русиньской сполоченьской організації під назвов Русиньске культурне общество Будителі, котра была офіціално зареґістрована у юлу 2002 року. **Председом того общества був выбраный Тібор Міклош Поповіч.** Задачов новоствореного общества было в першім ряді популарізація діятельства русиньских народных будителів, а тыж реалізація научных і культурных програмів. Каждого року общество Будителі, ведно з Русиньскым бадальскым інститутом у Мадярьску, **організували вытворіня і святочне одкрытя памятных табел,** присвяченых Николаёви Бескидови в селі Болдогкеварала (у децембрі 2003 року), Александрови, Корнелієви і Евгениёви Бескидовым у місті Абауйсанто (у юлу 2005 році), Анатолієви Кралицькому в місті Маріяповч (у януарі 2006 року), Осифови Гаганцёви в місті Шатораяуйгель (у септембрі 2006 року), Осифови Гаганцёви в селі Віслов (в октобрі 2007 року).

У 1999 році были створены новинкы „Столичний русиньскый вісник“, які в році 2000 были переименованы на „Вседержавний русиньскый вісник“ а Т. М. Поповіч став главным рефактором тых новинок.

Єдночасно з тым він од 1999 до 2007 року **быв за Русинів членом кураторії Фундації про народностны і етнічны меншыны Мадярьска.**

Од 1998 до 2002 року **Т. М. Поповіч був председом Русиньской меншыновой самосправы XII. раёну Будапешту,** а од 2002 до 2006 року **быв председом Русиньской меншыновой самосправы XI. раёну Будапешту.** **Єдночасно був председом научной, освітнёй і медіальной комісії „Будапештського столичного русиньского меншинового самоврядуваня (самосправы)“ од 1999 до 2007 року.** Єден рік (од 1999 до 2000 року) **быв заступцём председы высше спомянутой самосправы.** Од 2010 до 2014 року **быв председом Русиньской народностной самосправы міста Біаторбадь области Пешт.** Од октобра 2014 року він є **посланець Цілодержавной русиньской самосправы Мадярьска.**

Тібор Міклош Поповіч од року 1993 **быв активным участником світового русиньского руху.** **Од 1993 до 2017 року він був делегатом або гостём 13-ёх засідань Світового конгресу Русинів,** окрем першого у 1991 році в Меджілабірцях. На четвертім засіданю Світового конгресу Русинів у Будапешті **быв заступцём председы ёго організачного выбору і організатором шырокоспектральной Меджінародной научной русиністичной конференції під назвов „Русини в Карпатсько-Дунайському басейні“ у маю 1997 року,** на котрій выступило 42 реферуючіх.

Наш юбілант є автором 6 книжок, 6 частей у книжках і веце як сто публікацій в часописах, які вышли в мадярьскім, русиньскім, російскім, українськім, польськім, анґліцькім, німецькім, естоньскім языку.

Він завершує написаня двох монографій: Сполоченьско-економічна географія Мадярьска (в мадярьскім языку) і „Суспільно-економічна географія Угорщини (в українськім языку). **Єдночасно робить над монографієв Етнічна історія Славян Мадярьска.**

Желаме нашому честованому юбілантови докінчіня тых двох важных монографій, як і далшыё ёго вклад до науки і возродного руху Русинів у Марярьску, і, самособов міцне здоровя і іщі дакілько років активного жывота.

КОДІФІКАЧНЫЙ ПРОЦЕС РУСИНЬСКОГО ЯЗЫКА: ДОСЯГНУТЯ І НОВЫ ЗАДАЧІ

Abstract

This study examines scholarly and publishing activity regarding the Rusyn language since 2004. Following a brief description of the geopolitical situation in Carpatho-Rusyn inhabited lands, the author looks at developments in three countries: Poland, Slovakia, and Ukraine. The study reviews the several Rusyn language dictionaries, grammars, and school textbooks published in each of those countries. The author also discusses several issues still facing present-day language codifiers: the possibility of creating a common written language for all Rusyn-inhabited areas; the use of the Roman alphabet (Latynka); revisions of established literary norms; and the creation of a new literary variant for the Rusyns of Hungary.

Ціль той штудії є скромный: змаповати публікації присвячены русиньскому языку од року 2004. Праві в тім році выдала Опольска універзіта в Польщі 480-сторінкову монографію о русиньскім языку – єдну з чотырнадцять-томной серії A Modern History of the Slavonic Languages (Новодоба історія славянських языків, Magocsi, 2004) – під покровительством меджінародной комісії славістів. Выдана той публікації в принціпі значіло, же русиньскый язык був узнаний за окремый язык а не лем діалект ці „голузка“ іншого языка; повіджене іншыма словами, тот факт тогды прияли славісты в многых країнах.¹ О три роки пізніше наступив далшый переломный момент – в році 2007 было в рамках высшого навчання в сфері карпаторусиністики отворене перше у світі працювско: Одділїня, а пак Інштїтут русиньского языка і культуры на Пряшівській універзіті в Пряшові.

Тот реферат, в яким ся занимаме періодом од року 2004 до днесь, є з істого боку продовжїнем штудії заміряной на скорішый період – од року 1989 (Magocsi, 2006). Ани єден з тых рефератів ся не занимає публікаціями написаныма у войводинско-сримській варіанті русиньского языка, хоснованій в Сербії і Хорватії. Но закы ся побзераєме на досягнута русиньского языка і новы задачи, перед котры був од року 2004 ставляный, уведеме пару слов в шыршій контексті.

1. Геополітічна сітуація

Карпатська Русь, де русиньскый язык вживало автохтонне жытельство, є теріторієв розсягом коло 18 000 км². В сучасности ся бывша Карпатська Русь розпростерать на теріторії чотырєх держав: Польщі (їго юговыходна часть знама під назвов Лемківска Русь, або Лемковина), Словакія (северовыходна часть знама як Пряшівска Русь), Україна (ей найзападніша теріторія – Закарпатська область, або Підкарпатська Русь) і Румунія (Марамуреш – вздовж южного берега Верхней Тисы). Окрем той теріторії, розділеной штатныма граніцями уведжєных держав, бісїдовали по русиньскы і первістны жытелі дакількох сел сучасного северовыходного Мадярьска. І у Войводині – в Сербії і Сримі – в Хорватії жыло (і доднесь жыє) невелике чїсло русиньскы бісїдуючого жытельства. Но тыма діаспорами, якы походять уже з половины 18. стороча, як і імігрантськыма комунітамі, котры ся од 80. років 19. стороча переселяли до Споєных штатів Америки і до Канады, ся в нашій штудії занимати не будеме.

Знаєме, же кїлькость жытелїв, котры ся приголосили ід карпаторусиньській народности, респ. означіли русиньскый язык за свій материньскый, за півстороча од кінця 2. світовой войны значно упала. Прїчина тому проста – по

році 1945, коли вшыткы державы, в котрых карпатськы Русины жыли, были звязаны владов комунізму, была заказана їх народность і язык. Стало ся то у звязи із советьсков політіков (першыраз приятов в році 1924), котра была в тій области заведжена по році 1945 і подля котрой був русиньскый язык діалектом українського языка а карпатськы Русины „голузков“ української народности.

Аж по паді комуністичной надвлады над середнєв і выхондов Европов в році 1989 і розпаді Советьского союзу в році 1991 ся політічна сітуація змінила. Карпатськым Русинам было назад (так, як перед 2. світовов войнов) доволєне, жебы екзїстовали як самобытны народ і мали можность розвивати свій літературный язык. Період по році 1989 є часто называный третім карпаторусиньскым народным возроджїнем. К возроджїню і досправды пришло, хоть в нееднакій мїрі, што до інтензіты і успіху.

В сучасній добі цілосвітовой глобалізації ся може відіти несподіванєм, же ся кїлькость людей, котры ся голосять ід карпатськым Русинам і означують русиньскый язык за свій материньскый, досправды підняла. Найясніше то видно з даных списованя жытельства, котре ся одбыло в посткомуністичній Чехословакії/Словакії, Польщі і Мадярьску. Але кїлькость карпатських Русинів в Румунії ся на розділ од менованых штатів не підвышыла а кїлькость Русинів на Україні ся зо списованя жытелїв в році 2001 не дасть становити.²

Найвеце карпатських Русинів жыє в Словакії, де ся їх чїсло і надалє піднимать. Ід меншому підвышіню пришло і в Польщі і Мадярьску.³

ТАБЛІЧКА 1: Даны із списованя жытелїв – русиньска народность

	СЛОВАКІЯ	ПОЛЬЩА	МАДЯРЬСКО
1991	17 200	—	—
2001	24 200	5900	1100
2011	33 500	10 500	3900

ТАБЛІЧКА 2: Даны із списованя жытелїв – русиньскый язык як материньскый

	СЛОВАКІЯ	ПОЛЬЩА	МАДЯРЬСКО
1991	49 100	—	—
2001	54 900	5600	1100
2011	55 500	6300	1000

Характерным знаком народного возроджїня по році 1989 было, же Русины ся у вшыткых країнах карпатського регіону, де бы ся мав русиньскый язык кодїфіковати,

дожадовали вытворити новы інституції, які бы над кодифікацієв робили. Першым важным кроком в тім напрямі была стріча (тзв. „робочій семінар“), пізніше знамый як I. конгрес русиньского языка, котрый ся одбыв в новембрі 1992 в Бардеєвских купелях. Участь на нім брали учены, писателі, новинарі і культурны діятелі з карпаторусиньских комуніт в Польщі, Чехословакії (Словакії), з України, Мадярьска, Югосавії (Сербії), Споєных штатів Америки і Канады, но і дакілько світових учених у сферах соціолінгвістики і славістики з інших країн.⁴

По двох днєх діскусій, прияв „I. конгрес“ резолюцію, котра одтогды координує роботу карпаторусиньских кодифікаторів (1) русиньскый літературный язык має быти кодифікованый на основі говорогово языка, (2) графічнов сістемов русиньского языка буде азбука, (3) спочатку не піде о єден общій літературный язык, але окрему варіанту про каждый регіон, де Русины жыють: Україна, Словакія, Польща і Сербія (де нормативный язык уже в тім часі ествовав). Третій пункт резолюції, ся операть о знамый романський модел. Іде о скушености Рейто-романшів, четверой народности у Швейцарії, котра собі зачатком 20. стороча вытворила пять варіант (а пізніше і шестый – сполочный романш-ґрішун, списовный язык про Рейто-Романшів). І в припаді Русинів ся припушало, же прийде час, коли ся вытворить русиньска сполочна варіант на основі чотырєх регіональных варіант.⁵ I. конгрес ся дожадовав ай виданя різних лінгвістичных публікацій, основаня выскумных і педагогічных інститутив і вживаня „новых русиньских языків“ в школах. На далшых языковых конгресах, котры проходили в роках 1999, 2007 і 2015, ся цілі становлены в році 1992 переоцінили, становив ся дотогдышній прогрес і задефіновали ся задачі, котры кодифікаторам іщі треба вирішити.⁶

2. Недавны языковы публікації

Головний ціль I. конгресу русиньского языка в році 1992 ся практично подарило сповнити протягом слідуемого десятироча. Списовный кодифікованый язык був вытвореный по тім, як были выдрукованы учебники списовой ґраматіки про русиньскы комуніты в пряшівскім регіоні (Ябур і Панько, 1994), на Підкарпатю в Україні (Алмашій, Керча, Молнар, Попович, 1999), в Лемківській Русі в Польщі (Fontański і Chomiak, 2000) і у Войводині в Сербії (Рамач, 2002).

Докінця і перед тым (а єднозначно по тім), як были тоты учебники списовой ґраматіки виданы, ся „новы“ русиньскы языки вживали в публікаціях різного характеру (книжках, новинках, часописах). Два списки заміряны на публікації в роках 1989 аж 2014 (з вынятком публікацій виданых в Сербії і Хорватії – Ильченко і Лендел, 2007; Ильченко і Падык, 2015) захоплюють мінімално 600 русиньскоязычных публікацій, з котрых векшыну творять научны роботы, языковы учебники і белетрія.

2а. Словники

Видить ся, же найвызначнішим успіхом за остатне десятироча є докінчєня дакілько обшырных проектів. Закарпатя є в тім напрямі на челі: Ігор Керча выдав двойтомный русиньско-російскый словник (58 000 слов, Керча, 2007) і двойтомный російско-русиньскый словник (65 000 слов; Керча, 2012); дале Юрій Чорі выдав пятьтомный русиньско-україньскый словник (250 000 слов; Чорі, 2013 – 2016) і пятьтомный субор русиньских фраз і їх

еквівалентів в українськім языку (Чорі, 2015 – 2017). Каждє лексікалне гесло в тых обшырных словниках Керчі і Чорія обягує дефініцію в російськім, респ. українськім языку, як і приклады фраз в русиньскім языку. Обсягово менший словник був выданный під веджінєм Димитрія Попа і суть то в основі два списки слов (каждый з них обягує приближно 20 000 гесел): перший є в русиньскім языку а слідуєть за ним еквіваленты в українськім і російськім языку, другый в російськім языку з еквівалентами в українськім і русиньскім языку (Поп, 2007). Д. Поп тыж ведно з дакількома студентами і пензістами зозберав субор двох списків фраз: єден в російськім языку з русиньскыма і українськыма еквівалентами, другый в русиньскім языку доповнений о еквіваленты в українськім і російськім языку (Поп, 2011).

Появили ся таксамо одборніше заміряны словники. Михаил Алмашій выдав дві меншы роботы: русиньскый орфоґрафічно-орфоепічний (высловностный) словник (Алмашій, 2014а), котый є списком русиньских лінгвістичных термінів з російськыма, українськыма і латиньскыма еквівалентами (Алмашій і Ухаль, 2014), і досправды вынятковый русиньско-славянський лексікон, який творить выше 4 700 русиньских слов, з котрых каждє є доповненє о дефініцію і приклады фраз в русиньскім языку, як і еквівалент в десятих славянських языках: білоруськім, українськім, російськім, польськім, словацькім, чеськім, булгарьскім, сербськім, словінськім і македонськім (Алмашій, 2015). Дакілько одборників із Підкарпатя (з котрых ниhto не є згоден з поглядом, же русиньскый язык є, або бы ходем міг быти окремым языком) розшырило знаня читателїв о діалектах того регіону етімологічным словником, який обягує 11 500 призвиск (Чучка, 2005), і словником русиньского діалекту нижнього Марамуреша (15 900 слов із україноязычныма дефініціями), вживаного в селах Сокрыниця гнедь на выход од Хусту (Сабадош, 2008), як і списком слов із двох гуцульских сел недалеко Рахова цалком на выході Марамурешской области (Піпаш і Галас, 2005).

Словниковы проекты на далшых теріторіях де жыють карпатськы Русины были меншого розсягу. В Пряшівській Русі выдав Юрій Панько двойтомный словацько-русиньскый словник (45 000 гесел; Раїко, 2012 – 2015) і колектів Інституту русиньского языка і культуры на Пряшівській універзиті в Пряшові выдав ревідовану верзію орфоґрафічного лексікону з року 1994, заміряну на правописны зміны русиньского языка в Пряшівській Русі прията в році 2005 (Ябур, Плішкова, Копорова, 2007). Вузше заміряня мають русиньско-словацькый словник, в котрім є записаный бісідный язык із сел Руська Воля і Чірч (Birčák, 2017) і русиньско-україньскый тематічний словник термінів із соматічної лексікы, лексікы їдла і кухні (Čizmarová, 2013).

Одборници з лемківского регіону в Польщі роблять на двох обшырных, дотеперь невыданных словниках уже од 90-ых років 20. стороча. Дотеперь ся обявило лем дакілько других работ, з котрых найобшырніший є лемківско-польскый словник од Ярослава Горошцака. Суть то властно два списки слов (без дефініцій ці прикладів): лемківскорусиньскый із польськыма еквівалентами і польскый з лемківскорусиньскыма еквівалентами (Hogoszczak, 2004). Окрем того єдиныма словниками в теперішнім лемківскорусиньскім списовнім языку суть серії куртых школьских текстів із польско-лемківско-анґліцькыма/анґліцько-лемківско-польськыма словами і фразами замі-

ряныма на конкретны темы (Chomiak i Górska, 2004; Chomiak, Górska i Sandowicz-Bakowska, 2006; Chomiak i Górska, 2003). Одборнішым у своїм заміряню є подробный словник (з дефініціями і прикладами в польскім языку) занимаючий ся лемківскорусиньскым діалектом села Бартне, котрый зозберав визначный польскый діалектолог Януш Рігер (Rieger, 2016). Культурны ентузіасты з повоинової лемківскої діаспори на Україні (історична выходна Галіч) ся посередництвом словників намагають всокотити бісїду своїх предків, котру описують як „лемківскый діалект українського языка“.⁷ Ту належить лемківскорусиньскый список слов (Пиртей, 2004) і збірка 2 600 фраз із обяснінєм в українськім языку (Ступинська і Битківська, 2013), публікація названа „Лемківскый“ словник, котра є в основі субором выше 10 700 українських слов, обяснених посередництвом скоро 26 000 „незвычайных і найчастіше хоснованых“ лемківських слов (Дуда, 2011), і обшырний список лемківскорусиньських слов із села Тилич з дефініціями в українськім языку (Турчин, 2011).

Культурны активісты з діаспори в Северній Америці ся тыж намагають захопити своє русиньске лексікальне наслідство. Явно найамбіциознішый проект веде Ненсі Келлі, котра выдала тритомный субор выше 39 000 русиньських слов із англїцькыма еквівалетами і 48 000 англїцькых слов з русиньскыма еквівалентами (Kelly, 2016).

26. Граматікы

За остатне десятироча было выданых дакілько учебників граматікы, котрых vznik одзеркалює неперерывну роботу над штандартізацієв языку. Учебник граматікы Мирославы Хомяк і Генрика Фонтаньского (першыраз выданий в році 2000) був повторно выданий о штири роки пізніше, но без змін (Fontański i Chomiak, 2004). Цалком інакша сітуація є в Пряшівській Русі, де колектів Інштїтуту русиньского языка і культуры Пряшівскої універзїты в Пряшові зревїдовав нормы прияты в році 1995. Зміны были найперше публікованы в новім приручнику (Ябур і Плішкова, 2005), пізніше у високошкольських учебниках (Ябур і Плішкова, 2009) і наконець подробно розанализованы в 325-сторінковім ревідованім учебнику граматікы в авторстві Василя Ябура, Анны Плішковой і Кветославы Копоровой (Ябур, Плішкова і Копорова, 2015). Якраз ревідована верзія списовного русиньского языка в Словакїі з рока 2005 творить основу дескрїптивної граматікы, яку написав америцькый славїста Штефан Пю про німецьку серію *Lincom Eurora, Языки світа/Матеріалы* (Pugh, 2009), як і поправленого і розшыреного виданя популярного конверзачного приручника з граматічныма позначкама (першы раз выданого в році 1976) з прїмарным выхоснованєм в Северній Америці (Magocsi, 2014, 2015).

На розділ од Лемківскої Русі в Польщі і Пряшівській Русі на Словакїі, де ся на русиньскы учебники граматікы операть язык хоснований в школах і далшых сферах публічного жывота, ся работы граматіків на Підкарпатю в Україні (якы не суть школованы лїнгвісты) хоснують лем мало; дакотры ани не суть знамы а стали ся, мож повісти, лем культурныма артефактама. Одколи была в році 1999 выдана перша списовна граматіка на Підкарпатю, появили ся два далшы учебники граматікы, єдна од православного священика Димитрія Сидора (Сидор, 2005), друга од учителькы основної школы в пензїі Анны Мегелы (Мегела, 2014). Обидвое авторы назначають, же їх учебник граматікы ся має стати новов нормов на Підкарпатю, но ани єдному із авторів ся то не подарило досягнути.⁸

2в. Школьскы учебники

Окрем словників і учебників граматікы ся в остатнім десятирочу появило іщі бївше чїсло русиньскоязычных школьських учебників. На Підкарпатській Русі приближно десять років фунговав мїмовладный Русиньскый (мімо) школьскый програм. В школьських роках 2003/2004 аж 2012/2013 проходили раз до тыждня години русиньского языка і культуры в 24 аж 40 школах того регіону.⁹ Про потреби того навчалного програму было выданых дакілько учебників граматікы (Алмашїй, 2004; Печора, 2013) і чїтанок (Падыак, 2012) а в остатнім часї ся появил і невеликый приручник (Алмашїй, 2014б). Єствує і поправлене виданя приручника з граматічныма позначкама про англоязычных, котры ся хотять научїти підкарпатську варїанту русиньского языка (Magocsi, 2017).

Не є ниякым несподїванєм, же в країнах, в котрых є русиньскый язык признаний і учїть ся в штатных школах, ся появило намного веце учебных текстів. В лемківскорусиньських матерьських школах в Польщі ся хоснує нова передшкольска малєванка (Prokopcza, 2003) і на 1. ступню основных школ букварь (Мурянка, 2003). Барз творивов авторков є учителька Мирослава Хомяк, котра выдала пять школьських учебників граматікы і чїтанок (Chomiak, 2003; Chomiak, 2005а; Chomiak, 2005б; Chomiak, 2007; Chomiak, 2008) і далшый учебник, признаний на роботу з компютером (Chomiak і Matała, 2003). Про чуджїнцїв, якы ся интересують о лемківску варїанту русиньского языка є к дїспозїції обяглый англїцько-лемківскый конверзачный приручник з граматічныма позначкама (Magocsi, 2018).

Поки языковы учебники про Лемків-Русинїв выданы у Польщі суть прїмарно заміряны на передшкольскый вік і 1. ступїнь основных школ, в Пряшівській Русі є теперь доступный цілый ряд русиньскоязычных учебників про выштыкы ступні школьскої сістемы в Словакїі. Належать ту шумны фарєбны учебники і приручны тексты про 1. ступїнь основных школ (Плішкова і Копорова, 2011; Glosíková, 2011; Варшова і кол., 2014; Мелничакова, 2015; Гїцова-Мїцовчінова, 2015) і сістематїчно зоставлена серія учебників граматікы, чїтанок і робочїх зошытїв, яку собі обїдало Міністерство школства Словацької републікы про навчаня в русиньскоязычных класах на основных школах (в 1. – 9. рочнику) і на середніх школах (в 1. – 4. рочнику). Од року 2004 было выданых мїнімално 19 учебників присвяченых граматїці (*Русиньскый язык*), 17 чїтанок з літературныма текстами (*Чїтанка / Літературна выхова / Русиньска література*), учебник музичной выховы (*Музична выхова*) і дакілько робочїх зошытїв (*Робочїй зошыт*), дакотры з них у веце як єднім выданю.¹⁰ Єствують докїнця і конверзачны приручники написаны про основны і середні школы, жебы ся школярї посередництвом русиньского языка могли зознамыти з чуджїма языками, ці уж словацькым або англїцькым (Korogová, Plišková, Eddy, 2009; Magocsi, 2014, 2015). І наконець ту суть високошкольскы учебники (Ябур, Плішкова, 2009), з котрых єден був шпєціфічно зоставлений про заграничных штудентїв, якы ся голосять на Пряшівску універзїту в Пряшові, ці уже в нормалнім академічнім році як штуденты, або в рамках програму мєджїнародной лїтнїй школы Studium Carpato-Ruthenorum (Плішкова і Копорова, 2015).

3. Невырїшєны проблемы

Є нормалне, же штандардїзація є в припадї каждого списовного языка процесом без завершіня. Прїчина є проста

- язык є живый організм, котрый ся розвивать так, як ся мінить сполочность, частёв котрой є. Русинський язык з того погляду не є вынятком. Мож то відіти і з дискусій, котры проходили за остатніх пятнадцять років, причім звязаны были як з ревізіями уже екзистуючих списовных норм, так і з вытворінём новых, доповнюючих.

За. Проект „койне“, або проект общого списовного языка

Окрем концептуального рішїня створити штири русиньскы варианты (про Польщу, Словакію, Україну і Сербію) ся на I. конгресі русиньского языка бісїдовало і о вытворїню койне (колись в будучности), респ. общого списовного языка про цілый русиньський языковий ареал¹¹.

Із вшыткых пропозицій высловлєных на I. конгресі русиньского языка (1992), як і тых далшых (1999, 2007, 2015) ся ідея общого списовного языка выявила найпроблематічнішов. Підкарпатський філолог і видаватель Валерій Падяк зробив за таков ідеєв експерїмент, причім вытворив общій язык на основі вариант Підкарпатської і Пряшівської Руси а до нёго переложив популярну історічну книгу *Народ з нивыдкы* (Магочій, 2007). Тота проба (так, як то уж звыкне быти в припадї векшыны початочных експерїментів) была на III. конгресі русиньского языка в році 2007 крітїчно оцінена. Далшы выступлїня на конгресі были присвячены языковим вопросам, котры требало вирішыти перед далшым обдумованём общого списовного языка („койне“).¹²

Видить ся, же од року 2007 переважує в русиньскім языковім планованю скептіцизм, кедьже подакотры твердят, же „койне“ є непрактичне а явно ся тот план не подарить ани провести. Ани теперь то про проект вытворїня общого списовного языка не вызерать барз ружово. Мімо іншого і зато, же у дакотрых регіонах (главно на Підкарпатю – в Україні) ся заты не подарило добісїдовати на єдиній списовній вариантї. Наперек многым дискусіям ся кодїфікаторам в розлічных державах де жыють карпатскы Русины не подарило прияти сполочный алфавіт – кїлькоть букв, подля сучасных учебників граматїкы, ся погыбує меджі 34 аж 39 букв. Єднако ся не добісїдовали ани на сполочній лїнгвістїчній термінологїї а абсолютно ні на граматїчных правилах і лексїці.

Кедьже векшына кодїфікаторів преферує фонетїчний прїнцип перед етімологїчним, так ся в дакотрых вариантах вжывать в суфіксах адъєктивів мнягкый знак (*-ськый* на Підкарпатю і в Мадярську), закы інде то так не є (*-скый* в Пряшівській Руси, *-скій* в Лемківській Руси). Вопрос, што зробити з вокалом (і), котрый од кінця 19. стороча трапить писателїв, якы пишуть в русиньскім языку, зістає таксамо не вирішенов проблемов. Так ся в сучасных нормах в Пряшівській і Лемківській Руси вжывать **і** (без огляду на то, як ся фонема высловлює) а в Підкарпатській Руси мож на виражіня єдної фонемы вжыти комбінацію зложену із шестёх букв (**і, у, ў/ї, о, ђ**).

Зб. Римський алфавіт (латинїка)

Хоць пропозиція I. языкового конгресу на вжываня азбуку была в прїнципі прията, русиньскы комунїты жыючі в державах, де ся про офіціалный язык вжывать латинїка, стоять перед важнов проблемов. В часі комунїзму перед роком 1989 было уже на основній школі повинне навчаня русского языка, дякуючі чому школярї знали азбуку хоць лем прочітати. Но то вже не платить про посткомунїстїчны школы в Польщі, котры якраз боюють з

таков проблемов; но наперек тому і надале в русиньскых публікаціях вжывають азбуку. На Словакії зась грекокатолици, підтримуючі русиньський язык, під веджїнём священїка о. Франтішка Крайняка (котрый є доведна із своїма колеґами в рамках церкви в меншыні) у своїх релїґїйных публікаціях обычайні вжывають латинїку, даколи паралелно з азбуков.¹³ Їх аргумент є простый – кедьже мінімално єдна генерація молодых людей на Словакії не знає азбуку прочітати, лїпше як в словацькїм языку, є запропонувати їм Боже Слово в материньскім русиньскім языку і кедь то буде посередництвом латинїкы.

Зв. Ревїзїї граматїчных норм

Наперек тому, же екзїстують учебники списовной граматїкы і словники на навчаня русиньского языка в Польщі, на Словакії і Україні, не вшыткы публікації (враховано учебників) ся все прїтримують запропонованых норм. Польска авторка дакотрых учебных текстів, учителька Мирослава Хомяк, не дотримує нормы списовного языка, котрых є сама сполуавторков (Fontański і Chomiak, 2000).

На Словакії ся вопросы в тїй сфері являть як спеціалні спорны по тім, як колектів Інштїтуту русиньского языка і культури Пряшівської універзіты в Пряшові прияв в році 2005 зревїдованы языковы нормы. Хоць одтогды перешло уж веце як десятьроча, дискусїї надале продовжують.¹⁴ Кедьже тот інштїтут Пряшівської універзіты має вылучне право на приправу языковых учебників, вжывать новы нормы з року 2005 (так, як і дакотры видавательства і періодїкы – *Русин*, од 1991 – до сучасности). З другого боку найстарша і найбївша карпаторусиньска організація в Словакії – Русиньска оброда (ведно із своїм офіціалным періодїком *ІнфоРусин*, од 2004 – до сучасности), обычайно вжывать „первістну“ норму з року 1995 (причїм в році 2004, одколи зачав виходити *ІнфоРусин* ся Русиньска оброда одклонила од вжываня графемы –*ě*– і наградїла єй спїнєм –*yo*– (позн. ред.)). Недавно Інштїтут русиньского языка і культури обновив роботу языковой комісії, котрой дакотры членове шыршого кругу преферують норму з року 1995, причїм членове вузшого кругу (професїональны лїнгвісты) дале продовжують робити над недорїшєными вопросами односно орфографїчных правил. Комісії ся подарило добісїдовати на дакотрых орфографїчных змінax (Жопорова, 2018), но і так не є істе, ці організації і періодїкы, котры хоснують русиньський язык будуть тоты добісїдованы правила дотримувати.

В найгіршій сїтуації є на даный момент Підкарпатська Русь на Україні, бо русиньський язык (хоць не є заказаний) український уряд в общїм іґнорує. Русиньський язык таксамо не є сучастёв державов одобрєных учебных основ про Підкарпатя а вжывать ся лем в дакїлькы мало публікаціях і новинках, котры виходять нерегуларно. В таких условїях дотеперь не была нїяка з приправлєных граматїчных норм (Алмашій і кол., 1999; Сидор, 2005; Печора, 2013; Мегела, 2014) в Підкарпатю прията, зато каждый автор і видаватель вжывать свою властну форму русиньского языка. Выслїдком так є языковий хаос.

Зг. Мадярська варїанта русиньского языка

Найновїшы а до даякой міры і необчекованы подїї настали в Мадярську. Іщі в році 1992 на I. языковім конгресі мадярська делегація выголосила, же не є согласна з вытворінём окремой русиньской нормы про Мадярсько,

але же правдоподобно прийме норму встановлену на Словаччині. Кінцем 90-их років 20. стороча з підвищуючов ся кількостів імігрантів з України, котры ся переселили до Мадярьска, ся в Будапешті обявило дакілько публікацій в русиньскім языку (*Русинський світ*, 2003 - до сучасности, *Календарь-Альманах/Русинський альманах*, 2000 – до сучасности), написаны в языку чім далє, тым веце напоминаючим Підкарпатську варіанту. Позераючи на то, же на Підкарпатській Русі ся не подарило вытворити общо приюту норму, ведучі особности русиньскых обчаньскых активістів прияли рішїня вытворити нову, пятую списовну варіанту русиньского языка. Основана має быти счастье на діалекті вживанім на Підкарпатю, но таксамо на орфографічных правилах захопленых у старшій генерації в селах Комлошка і Мучонь на северовході Мадярьска.

Справа о тім, же ся в Мадярьску приправлює списовна норма русиньского языка, пришла в році 2007 од Михайла Капрала, котрый в тім часі учів на Катедрі української і русиньської філології на Высокій педагогічній школі в Ніредьгазі.¹⁵ Перша проба вытворїня нової норми пришла о дакілько років пізніше, дякуючі русиньско-мадярьскому конверзачному приручнику (Гіріц, 2010), букварю про основны школы (Лявинец, 2011) і главно двоймісячнику *Русинський світ*, котрый виходить од року 2011. Усиля о штандартізацію русиньского языка в Мадярьску (вшытко під языковым і редакчным веджінєм Михайла Капрала) кулміновали выданєм читанок і робочіх зошитів про вшыткы штири класы 1. ступня основных школ (Байса, 2015а, Байса, 2015б, Заяковська і Гіріц, 2015) і орфографічного словника з граматічными табличками (Капраль, Скіба і Воринка, 2017).

4. Заключіня

Видно, же русиньський язык ся од зачатку 21. стороча значно посунув допереду. Вірю, же тота статя сповнила свою роль і інформовала славянську академічну общіну о вшыткых языковых текстах, хоць мало знамых, написаных (теперь уже) в пятых варіантах списовного русиньского языка.

Треба підкреслити, же русиньський язык не ествує лем в книжках. Є то живе средство, котре ся каждоденно вживать в устній комунікації, як і в школах, церквах, періодічных выданнях, в радію, телевізії, на інтернеті, в соціальных сітях, в белетрістічных і науковых публікаціях, так і в рамках обчаньскых, културных і академічных подій. Ёго хоснованя в конкретных сферах ся одрїзнуює в залежности од державы, в котрій ся вживать а ёго успіх є у великій мірі залежный од того, як сі тот язык єднотливы влады цінять ці не цінять, но і од того як ёго розвиток фінанчно підтримують. Дотеперішня одборна література о функціонованю русиньского языка в тых державах сама свідчить о успіхах, котры русиньський язык досяг од револючного року 1989, но главно протягом перших пятнадцятых років 21. стороча.¹⁶

Позначкы

¹ Меджі найліпшы теоретічны анализы належить публікація Штефана Пю (Pugh, 2007); позерай і Kushko (2007), Magosci (2016) і Vaňko (2007).

² Окрем того, порівнательны числа про Україну не естуют, зато єдине зробиене зрахованя жителів о кількості карпатських Русинів на Закарпатю не говорить. Ай кедь было обіцяне, же Русины будуть до зрахованя зачленены як народность, штатістічний уряд не вытворив код про одповидь „русиньска народность“, зато в опублікованых народных штатістічных даных України Русины не екзистуют. Не позераючи на негатівну сітуацію перед зрахованєм в році 2001 аж 10 100 жителів Закарпатя вызначило свою народность за русиньску. Но і так тото число зістає про містны штатістічны справы і надалє недоступне а не публікує ся в даных зрахованя (Державний комитет, 2003, с. 62).

³ Даны в табличках 1 і 2 были здобыты з офіціалных справ зрахованя публікованых словацькых, польскых і мадярьскых владов.

⁴ Меджі вызначными притомными особностями был і одборник на сферу соціолінгвісткы 20. стороча Джошуа Фішмен із США і вызначный славіста із Швеції Свен Густавссон.

⁵ Романський модел был запропонований уже і о рік скоріше в програмовім выголошіню: „Карпатскы Русины: новый ці оживлений народ?“, выголошінім в марцу 1991 на 1. світовім конгресі Русинів (Magosci, 1999).

⁶ Активіты зроблены на перших штирех русиньскых языковых конгресах недавно змаловали Плішкова – Цітрякова, 2017. Презентації з 3. і 4. конгресу мож найти в Плішкова, 2008а і *Русинський літературный язык*, 2015.

⁷ Цітоване в Дуда, 2011, с. 2.

⁸ Сидорів учебник граматікы был міморядні і правом критізований (Pfundl, 2008; Німчук, 2013).

⁹ О деталях десятих років фунгованя Русиньского школьского програму в Закарпатю ся мож дочітати в: Падык, 2013.

¹⁰ Список русиньскоязычных учебників в Пряшівській Русі мож найти в Ільченко і Падык, 2013, с. 23 – 30.

¹¹ В Резолуції I. языкового конгресу ся не споминать сполочный русиньський літературный язык. Тота ідея была діскутована в контексті выступліня професора Джорджа Дармса на тім конгресі, котрый выступав з темов языка Рейто-Романшів у Швейцарії. На далшых языковых конгресах была спомянута ідея сполочного русиньского літературного языка, хоць термін *койне* про опис того яву ся не мусить хосновати. Я вдячний професорці Юлії Дудашовій-Крішшаківій за то, же упозорнила на тоту термінологічну неточность. Жебы не доходило в будучности до недорозумінь, на опис теоретічної можности створїня єдиного русиньского літературного языка (подля моделу романш) будеме хосновати термін: **общій списовный язык**.

¹² Першов, котра переклад „койне“ в штудії „Гляданя консензу при формованю койне на прикладі перекладу тексту книжки Народ нивыдкы“ анализовала, была Анна Плішкова. Ай кедь Плішкова переклад книжки (в многих припадах оправнено) критізовала, і так „привітала тоту першу пробу на пути к вытворїню будучого [русиньского] койне“ (Плішкова, 2008а, с. 219 – 232; Плішкова, 2010, с. 23 – 38). Далшы презентації на III. конгресі односно вопросу створїня общого списовного языка были присвячены таким темам: койне в общім (Юрій Ванько), графічна сістема русиньского языка (Василь Ябур) і русиньска лінгвістична термінологія (Генрик Фонтанський і Мирослава Хомяк) (Плішкова, 2008а, с. 15 – 24 і 178 – 191).

¹³ Найрозшыренішыми русиньскоязычными церковными публікаціями суть катехізисы (Крайняк, 1992), молитвеникы (*Малый требник*, 2013; *Apostolý na neděli i svjata ciloho roku*, 1997, 2017) і книга евангелії (*Тетраевангеліє*, 2009 і *Святе Евангеліє*, 2017), з котрых вшыткы обсягують тексты паралельно в латиниці і в кірїліці. В місячнику *Артос* (2005 – до днесь) грекокатоліцького Общества св. Йоана Златоустого і *Благовістник* васіліянського монастыря в Пряшові (1995 – 2001) і Краснім Броді (2001 – до днесь) ся публікують статі писаны або латиников (у векшыні припадів) або азбуков.

¹⁴ Перегляд протиходных поглядів на дану проблематіку мож найти в: Пянько, 2008; і Василь Ябур, „Орфографічны проблемы“ (в: Plišková, 2007, с. 93 – 103 і Плішкова, 2008а, с. 57 – 62).

¹⁵ О причінах, котры вели ід кодифікації пятой варіанты списовного русиньского языка пише Михайл Капраль у своїх трех статях (в: Plišková, 2007, с. 85 – 91; Плішкова, 2008, с. 73 – 79; і *Русинський літературный язык*, 2015, с. 90 – 97).

¹⁶ Інформації о функцінім вживаню русиньского языка в Словації, Польщі і на Україні позерай: Плішкова, 2008б, с. 74 – 123; Plishkova, 2009, с. 87 – 145; Misiak, 2006, с. 111 – 130; і штудії од авторів Олена Дудь-Файфер, Кветослава Копорова, Франтішек Крайняк, Маріанна Лявинець-Угрин, Валерій Падык і Александер Зозуляк в: Плішкова, 2008а, с. 96 – 126; і *Русинський літературный язык*, 2015, с. 116 – 200.

РУСИН Одборный і літературный часопис выдавать Академія русиньской культуры в СР (6х гоґне, náklad 1100 ks, IČO: 17079748). Предплатне 12 євр. Адреса редакції: Академія русиньской культуры в СР, Duchnovičovo nám. 1, 081 48 Prešov, SR. Телефон: 0917 171 912. Шефредактор: Мгр. Александер Зозуляк, языковый редактор: ПгДр. Кветослава Копорова, ПгД., редактор: Мгр. Міхал Павліч, ПгД. Регістрачны числа: ISSN 1339-5483, EV 328/08, MČ 49 589. Адреса на інтернеті: www.rusynacademy.sk, e-mail: rusyn@stonline.sk. Выдане 10. децембра 2018 р.

Realizované z finančnou podporou Fondu na podporu kultúry národnostných menšín

*За лавреатів Премії св. Кіріла і Мефодія за розвой русиньского языка з прословом выступив першы гарант бака-
лярского ШП Русиньскый язык і література на ПУ доц. ПгДр. Франтішек Руцак, к. н.*

*19.10.2018 сімболічным перерізанём пантлика была отворена Бібліотека карпаторусиністікы Інштітуту русинь-
ского языка і культуры Пряшівской універзіты. Бібліотеку святочно отворили проф. Др. Павел Робер Магочій, вдяка
якому бібліотека здобыла много цінных документів з ёго Бібліотеки карпаторусиністікы на Торонтьскій універ-
зіті, і доц. ПгДр. Анна Плішкова, ПгД., директорка Інштітуту русиньского языка і культуры Центра языків і культур
народностных меншын ПУ.*

Інститут російського язика і культури
Прашівської універзїты в Прашівї

Вас позывать на

9. - 29. Юна

СТУДІУМ САВРАТО-РУТНЕНОРУМ

10. рочник Меджїнародной лїтнїй школы
росїйського язика і культури

2019

<http://www.umiro.sk/cjklm/hlavne-sekcie/wrjk/1s/2019/>